

Εισαγωγή

Αφορμή για την παρούσα εργασία αποτέλεσε η σύντομη διαμονή μας ως σπουδάστριες Erasmusστην πόλη της Βιέννης και η μελέτη των αρχιτεκτονικών στοιχείων που την χαρακτηρίζουν.

Όπως είναι γνωστό, η αρχιτεκτονική της αυστριακής πρωτεύουσας αναπτύσσεται με αξιόλογα δείγματα από την εποχή του κλασικισμού μέχρι και τη μοντέρνα και σύγχρονη εποχή. Αντικείμενο μελέτης αποτελεί πιο συγκεκριμένα η οργανωμένη κατασκευή κοινωνικών κατοικιών που παρατηρήθηκε στη Βιέννη, κατά την περίοδο του μεσοπολέμου, μια εποχή που έχει μείνει γνωστή στην ιστορία ως «**Κόκκινη Βιέννη**», καθώς έχει άμεση σύνδεση με το κίνημα του σοσιαλισμού.

Τα τεράστια συγκροτήματα κατοικιών που κατασκευάστηκαν (“**Gemeindebauten**”) προκειμένου να λύσουν το πρόβλημα στέγασης της εποχής, αντανακλούν μια σειρά αρχιτεκτονικών, κοινωνικών αλλά και πολιτικών αντιλήψεων που χαρακτηρίζουν τη δεδομένη χρονική περίοδο.

Όσον αφορά την **πορεία της εργασίας**, σε πρώτη φάση επιχειρούμε μια αναδρομή στο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτικό υπόβαθρο, πάνω στο οποίο δημιουργήθηκαν τα υπό εξέταση συγκροτήματα. Στη συνέχεια, προσεγγίζουμε με αρχιτεκτονική ματιά τα “Gemeindebauten”, μέσω μιας σύντομης περιγραφής της

ιστορικής τους εξέλιξης και των κοινών χαρακτηριστικών τους. Στο τρίτο κεφάλαιο, εξετάζουμε πιο αναλυτικά ορισμένα αντιπροσωπευτικά παραδείγματα συγκροτημάτων κατοικίας, αξιολογώντας τη σχέση τους με την πόλη και τα στοιχεία χάρη στα οποία ξεχωρίζουν.

Σε τελικό στάδιο, γίνεται μια προσπάθεια αποτίμησης του προγράμματος στέγασης. Για τον σκοπό αυτό, αρχικά επιχειρούμε να απαντήσουμε στο ερώτημα αν τα Gemeindebauten πέτυχαν το σκοπό τους κατά την περίοδο κατασκευής τους, ανατρέχοντας σε κριτικές της εποχής.

Στη συνέχεια περιγράφουμε τη σημερινή εικόνα των ιστορικών αυτών κτηρίων, εξετάζοντας αν ενσωματώνονται ή όχι στην σύγχρονη πόλη.

Τέλος, διερευνούμε εάν τα συγκροτήματα αυτά, τα οποία αναμφίβολα αποτελούν έκφραση συγκεκριμένης εποχής και ιδεολογίας και είναι κατασκευασμένα για συγκεκριμένες απαιτήσεις, έχουν επηρεάσει την αρχιτεκτονική της σύγχρονης κατοίκησης της πόλης. Για το λόγο αυτό κάνουμε έναν σύντομο συσχετισμό σύγχρονων κατασκευών της Βιέννης με τα ιστορικά σοσιαλιστικά κτήρια μελέτης.

1.Ιστορικό – Κοινωνικό - Πολιτικό πλαίσιο

Η ιστορία της Βιέννης ξεκινά από την αρχαιότητα όταν κέλτικα φύλα εγκαταστάθηκαν στην περιοχή. Αρκετά χρόνια αργότερα μετατράπηκε σε συνοριακή πόλη της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας με το όνομα “Vindobona” και με κύρια αποστολή της την απόκρουση των βόρειων γερμανικών φυλών¹.

Στα χρόνια του Μεσαίωνα και για αρκετούς αιώνες η Βιέννη φιλοξένησε την ιστορική δυναστεία των Αψβούργων, πρώτα ως ιμπεριαλιστική έδρα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, κατόπιν ως πρωτεύουσα της Αυστριακής αυτοκρατορίας κι αργότερα ως έδρα της Αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας, η οποία διαμελίστηκε με το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Κατά τη διάρκεια αυτών των χρόνων, η πόλη της Βιέννης επεκτάθηκε σταδιακά: Αρχικά, το 1857 κατεδαφίστηκαν τα εσωτερικά τείχη της, δημιουργώντας έτσι χώρο για τη ανάπτυξη της μνημειώδους αρχιτεκτονικής της οδού Ringstrasse ενώ στη συνέχεια ακολούθησε η πτώση και των εξωτερικών τειχών “Linienwall”, τα οποία αντικαταστάθηκαν από τον δρόμο Gürtel². Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί ότι στις αρχές του 20ου αιώνα ο

¹www.wien.gv.at/english/history/overview/romans.html

²SCHORSKE CARL E. _ *Fin-De-Siècle Vienna: Politics and Culture*_ Press Syndicate of the University of Cambridge_ 1981_ σελ. 29-30

Η Βιέννη αμέσως μετά την κατεδάφιση του εσωτερικού τείχους

πληθυσμός της Βιέννης ξεπέρασε το όριο των δύο εκατομμυρίων, το οποίο αποτελεί τον μεγαλύτερο αριθμό που έχει παρατηρηθεί στην ιστορία της³.

Την ίδια περίοδο η Βιέννη ήταν γνωστή στον ευρωπαϊκό χώρο για την καλλιτεχνική ένωση «Secession» η οποία αριθμούσε πολλά σπουδαία μέλη όπως τον Otto Wagner ή τον Gustav Klimt⁴.

³WOLFGANG FÖRSTER_ *80 Years of Social Housing in Vienna*_ σελ.2

⁴SCHORSKE CARL E. _ *Fin-De-Siècle Vienna: Politics and Culture*_ Press Syndicate of the University of Cambridge_ 1981_ σελ. 84

Ωστόσο, μετά το ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, η Βιέννη ήρθε αντιμέτωπη με το πρόβλημα τρομερής έλλειψης τροφίμων και στέγης για τους κατοίκους της, καθώς ο πληθωρισμός, ως επακόλουθο του πολέμου, είχε ως αποτέλεσμα να εξανεμισθούν ολοσχερώς οι οικονομίες των Βιεννέζων της μεσαίας τάξης⁵. Το σημαντικότερο, όμως, πρόβλημα, ήταν τα υψηλά ποσοστά βρεφικής και παιδικής θνησιμότητας, τα οποία όχι μόνο δεν μειώθηκαν μετά τον πόλεμο αλλά αντιθέτως αυξήθηκαν 100 τοις εκατό. Επιπλέον, αξίζει να επισημάνουμε ότι εκείνη την

περίοδο η φυματίωση ήταν τόσο διαδεδομένη, ιδιαίτερα στις γειτονιές εργατικών τάξεων, που έγινε γνωστή ως «η Βιεννέζικη αρρώστια»⁶.

Στις δημοτικές εκλογές της 4ης Μαΐου 1919 και για πρώτη φορά στην ιστορία της Βιέννης, όλοι οι πολίτες ανεξαρτήτως φύλου απέκτησαν εκλογικό δικαίωμα. Μέσα σε αυτό το κλίμα, λοιπόν, το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα απέσπασε το 54,2% του

εκλογικού σώματος και κατά συνέπεια τον έλεγχο του Δημοτικού Συμβουλίου της Βιέννης, σηματοδοτώντας έτσι την αρχή της περιόδου γνωστής στην ιστορία ως «**Κόκκινη Βιέννη**». Πρώτος δήμαρχος εκλέχθηκε ο Jakob Reumann⁷.

Παρά την απήχηση του σοσιαλισμού στην πρωτεύουσα και στις γύρω βιομηχανικές περιοχές, στην υπόλοιπη χώρα το κόμμα των Χριστιανών Σοσιαλιστών παρέμενε ισχυρό, καθώς αντιπροσώπευε τα συντηρητικά αγροτικά συμφέροντα⁸. Αυτός ο έντονος διαχωρισμός ανάμεσα στην πρωτεύουσα και την επαρχία ήταν ιδιαίτερα αντιφατικός και έκανε τη Βιέννη να φαντάζει ως μια νησίδα σοσιαλισμού μέσα σε ένα άκρως συντηρητικό περιβάλλον. Έτσι, λοιπόν, σε όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου η αντιπαράθεση μεταξύ των σοσιαλδημοκρατών και των οπαδών του χριστιανικού κόμματος ήταν τακτική, σφοδρή και συχνά βίαιη.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι τα μεγαλεπήβολα σχέδια των σοσιαλιστών για κοινωνική μεταρρύθμιση της πρωτεύουσας συχνά έβρισκαν εμπόδια, τα οποία, όμως, ξεπεράστηκαν στις αρχές του 1922 όταν η Βιέννη, μετά από συντονισμένες προσπάθειες, μετατράπηκε σε ανεξάρτητο ομόσπονδο κρατίδιο της

⁵WEIHSMANN HELMUT_ *Das rote Wien*_ PromediaVerlag_ 2002_ σελ. 18-23

⁶BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ.32

⁷WOLFGANG FÖRSTER_ *80 Years of Social Housing in Vienna*_ σελ.5

⁸BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ 26

Αυστρίας (Bundesland)⁹. Με αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, απέκτησε οικονομική ανεξαρτησία και ως εκ τούτου ήταν σε θέση πλέον να ακολουθήσει δικό της φορολογικό σύστημα και να εισάγει νέο πρόγραμμα στέγασης χωρίς να χρειάζεται να λογοδοτεί στην κεντρική κυβέρνηση.

Από την περίοδο εκείνη και για τα χρόνια που ακολούθησαν, η δημιουργία έργων δημόσιας στέγασης αποτέλεσε την κύρια ανησυχία των Σοσιαλδημοκρατών, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του υπερβολικά μεγάλου αριθμού αστέγων που άφησε πίσω του ο πόλεμος. Έτσι, σε μικρό χρονικό διάστημα, η «Κόκκινη Βιέννη» μετατράπηκε στο πιο εκτεταμένο Ευρωπαϊκό πείραμα κοινοτικού σοσιαλισμού της περιόδου του μεσοπολέμου και ίσως στο πιο φιλόδοξο που υπήρξε ποτέ.

Πιο συγκεκριμένα, από το 1919 έως το 1934 δημιουργήθηκαν περισσότερα από 64.000 νέα διαμερίσματα στα λεγόμενα κτίσματα "Gemeindebau" ("Κοινοτικές Κατασκευές")¹⁰.

Αυτά ήταν τεράστια συγκροτήματα, χτισμένα περιμετρικά γύρω από ένα κεντρικό αίθριο (hof), τα οποία περιλάμβαναν όσο το

⁹WEIHSMANN HELMUT _ *Red Vienna : communal housing projects for the masses in Vienna under Socialdemocracy (1919-1934)*_ Wien : Ars Nova Media _ 1981 σελ. 2

¹⁰BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 44-45

Κατανομή των "superbloks" στον χώρο της Βιέννης.
Χαρακτηριστική η τοποθέτησή τους περιφερειακά στην παλιά Βιέννη, με έμφαση στην βορειοδυτική και νότια βιομηχανική περιοχή.

δυνατόν περισσότερο διαμερίσματα σχεδιασμένα για να καλύπτουν τις βασικές ανάγκες των εργατών. Με τις μνημειώδεις όψεις τους και τις εισόδους τους, προσβάσιμες μόνο μέσω των εσωτερικών αυλών, τα κτίσματα αυτά θύμιζαν κάστρα. Οικοδομήθηκαν περιφερειακά της πόλης, όπως γίνεται αντιληπτό από τον προηγούμενο χάρτη.

Το κίνημα αυτό αναπτύχθηκε σε παράλληλη τροχιά τόσο με τις θεωρητικές θέσεις περί ελάχιστης κατοικίας που διατυπώθηκαν στα δύο πρώτα συνέδρια μοντέρνας αρχιτεκτονικής (CIAM του 1928 και 1929) , όσο και με τις μορφολογικές διακηρύξεις και τάσεις του Μοντέρνου Κινήματος και της σχολής Bauhaus.

Τα διαμερίσματα στα συγκροτήματα αυτού του τύπου αποτέλεσαν τμήμα της δημόσιας υποδομής, η οποία περιλάμβανε εκτός από κατοικία και άλλες υπηρεσίες όπως για παράδειγμα σχολεία, κέντρα υγείας, βιβλιοθήκες, δημόσια λουτρά, κοινά πλυντήρια και κουζίνες.

Η εντατική ανέγερση συγκροτημάτων κατοικίας στη Βιέννη εξασφάλισε συνθήκες υγιεινής στους μέχρι τότε άστεγους με αποτέλεσμα μέχρι το 1934 η φυματίωση ,που όπως ήδη

αναφέρθηκε, μάστιζε τη Βιέννη μετά τον Α' Παγκόσμιο, να εξαλειφθεί και η παιδική θνησιμότητα να περιοριστεί σημαντικά¹¹.

Το διασημότερο από τα «φρούρια του σοσιαλισμού» ήταν το KarlMarxHof, το οποίο διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου το 1934, ως φυσικός πυρήνας εργατικής εξέγερσης και ως εστία αντίστασης εναντίον της επερχόμενης ναζιστικής λαίλαπας¹².

Από το εξώφυλλο της εφημερίδας “DieUnzufriedene” (“Η Αποδεσμευμένη Γυναίκα”), 30 Αυγούστου 1930.

¹¹BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ.38

¹²<http://www.dasrotewien.at/karl-marx-hof.html>

Τα Gemeindebauten δε δημιουργήθηκαν απλά και μόνο για να λύσουν το πρόβλημα στέγασης της εποχής, αλλά και για να συμβολίσουν την πολιτική και ιδεολογική αλλαγή που είχε επέλθει. Τόσο το λειτουργικό τους πρόγραμμα όσο και η αρχιτεκτονική τους έκφραση αποτέλεσαν την χωρική υλοποίηση μιας ευρύτερης κοινωνικοπολιτικής άποψης. Χαρακτηρίζονται ως "τσιμεντένια έκφραση" του Αυστρομαρξισμού¹³, ο οποίος αποτελεί το ιδεολογικό κίνημα και θεωρητικό υπόβαθρο της «Κόκκινης

Βιέννης». Κύριοι εκφραστές του Αυστρομαρξισμού ήταν οι πνευματικοί αρχηγοί του Αυστριακού Σοσιαλιστικού κινήματος: Max Adler (1873-1937), Otto Bauer (1881-1938) Karl Renner (1870-1950) και Rudolf Hilferding (1877-1941).

Οι Σοσιαλδημοκράτες θεωρούσαν πως οι ανακατατάξεις που θέσπισαν κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησής τους δεν ήταν

παρά μόνο τα προκαταρκτικά βήματα για το μεγάλο σχέδιο του κόμματος: την εδραίωση της "πολιτικής επανάστασης" μέσα από μια σταδιακή διαδικασία "κοινωνικής επανάστασης". Πολύ περισσότερο από ένα πρόγραμμα κοινωνικοποίησης, αυτή ήταν η πρακτική εφαρμογή μιας θεωρίας της κοινωνίας¹⁴.

Έτσι θα έλεγε κανείς πως πράγματι το όραμα για μια κοινωνία χωρίς ταξικές διακρίσεις εκφράστηκε μέσα από τα Gemeindebauten: διαμερίσματα ίσου μεγέθους, προτεραιότητα στις κοινωνικές υποδομές, αντικειμενικά κριτήρια για τη διανομή των διαμερισμάτων¹⁵. Οι ιδρυτές του προγράμματος θεώρησαν μάλιστα πως η εδραίωση του σοσιαλισμού στην πρωτεύουσα έθετε τα θεμέλια για μια μελλοντική σοσιαλιστική κοινωνία στο σύνολο της χώρας. Παρόλα αυτά η ιστορία τους διέψευσε, καθώς το 1933 ο Engelbert Dollfuss ηγήθηκε ενός απολυταρχικού καθεστώτος που αντικατέστησε τον φιλελευθερισμό και τη δημοκρατία στοχεύοντας στη δημιουργία ενός «χριστιανογερμανικού σωματειακού κράτους»¹⁶.

¹³WEIHSMANN HELMUT _ *Red Vienna : communal housing projects for the masses in Vienna under Socialdemocracy (1919-1934)*_ Wien : Ars Nova Media _ 1981 σελ. 2

¹⁴MADERTHANER, WOLFGANG _ *Austro-Marxism: Mass Culture and Anticipatory Socialism*_ Austrian Studies, Vol. 14_ 2006_ σελ. 26-29

¹⁵WEIHSMANN HELMUT _ *Red Vienna : communal housing projects for the masses in Vienna under Socialdemocracy (1919-1934)*_ Wien : Ars Nova Media _ 1981 σελ.6

¹⁶<http://www.dasrotewien.at/page.php?P=12245>

Συγκεκριμένα, στις 4 Μαρτίου του ίδιου έτους τερμάτισε την ένταση ανάμεσα στη μαρξιστική Βιέννη και τις καθολικές επαρχίες αναστέλλοντας την κοινοβουλευτική διακυβέρνηση. Ένα χρόνο αργότερα διέταξε στρατιωτική επίθεση ενάντια στις μεγάλες σοσιαλιστικές εργατικές κατοικίες της πρωτεύουσας, γεγονός που οδήγησε σε εμφύλιο πόλεμο και στη συνέχεια στην καταστροφή της Κόκκινης Βιέννης.

Τον Φεβρουάριο του 1934 οι εργάτες βγήκαν στους δρόμους, κατέλαβαν δημόσια κτήρια και οχύρωσαν τις εργατικές συνοικίες. Στις επιθέσεις της αστυνομίας αρχικά και του ομοσπονδιακού στρατού αργότερα απάντησαν με τη βία. Ήταν η τελευταία, και οπωσδήποτε η μεγαλύτερη εργατική εξέγερση στην Ευρώπη του Μεσοπολέμου. Διακόσιοι από αυτούς σκοτώθηκαν. Το Σοσιολημοκρατικό κόμμα και κάθε συνδικάτο ορίστηκαν

Erika Giovanna Klein, Επανάσταση στη Βιέννη, 1934

Φεβρουάριος 1934, οι τελευταίοι εξεγερμένοι εργάτες παραδίνονται.

παράνομα και οκτώ ηγετικά μέλη του κόμματος εκτελέστηκαν¹⁷.

Η αποτυχία της εν λόγω εξέγερσης των εργατών αποτέλεσε το προοίμιο για την ενσωμάτωση της Αυστρίας στο χιτλερικό Ράιχ τέσσερα χρόνια αργότερα.

Πράγματι, στις 12 Μαρτίου 1938 με το ιστορικό “Anschluss” η Αυστρία προσαρτήθηκε στη Γερμανία και την ημέρα εκείνη 200.000 Βιεννέζοι υποδέχτηκαν τον Χίτλερ και τα γερμανικά στρατεύματα στην Heldenplatz της Βιέννης¹⁸. Η Αυστρία διαγράφηκε από τον ευρωπαϊκό χάρτη.

Αμέσως μετά, ξέσπασε κύμα βιαιοπραγιών εναντίον των Εβραίων, κάτι που επιθυμούσαν σφοδρά από καιρό οι αντισημίτες της χώρας.

Με το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, το 1945 στην Αυστρία εδραιώθηκε προσωρινή κυβέρνηση και η Βιέννη χωρίστηκε σε τέσσερα τμήματα υπό την κατοχή Αμερικής, της Αγγλίας, της Σοβιετικής Ένωσης και της Γαλλίας¹⁹.

Το 1955 η Αυστρία απέκτησε και πάλι την πλήρη ανεξαρτησία της.

¹⁷<http://www.dasrotewien.at/page.php?P=12245>

¹⁸<http://www.historynet.com/hitlers-vienna.htm>

¹⁹<http://www.wien.gv.at>

2. Η περίπτωση των *Gemeindebauten*.

2.1 Από τα *Siedlungen* στα *Gemeindebauten*.

Πριν τη μελέτη της «Κόκκινης Βιέννης», κρίνεται απαραίτητη μια σύντομη περιγραφή της μεταβατικής περιόδου που προηγήθηκε, η οποία χρονολογείται από το 1918 έως 1922. Κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου κατασκευάστηκαν οι λεγόμενοι “Οικισμοί” (“*Siedlungen*”) που θεωρούνται προάγγελοι των σοσιαλιστικών συγκροτημάτων κατοικίας.

Πιο συγκεκριμένα, όπως ήδη αναφέρθηκε, μετά την ήττα των Αυστροουγγρικών δυνάμεων κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι δημοτικές αρχές αδυνατούσαν να παράσχουν καταφύγιο και τροφή στα δύο εκατομμύρια κατοίκων της Βιέννης που βρίσκονταν σε δεινή οικονομική κατάσταση. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την άμεση παρέμβαση και ανάληψη πρωτοβουλίας από τους ίδιους τους κατοίκους, οι οποίοι κατέλαβαν δημόσιες εκτάσεις γης στα προάστια της πόλης και δημιούργησαν αυτοσχέδια καταφύγια και κήπους, με στόχο την κάλυψη των βασικών τους αναγκών.

Κτίσιμο κατοικιών από τους ίδιους τους κατοίκους.
Δημοσίευση φωτογραφιών από το National Geographic, 1923.

Μέσα από τέτοιου είδους μεμονωμένες προσπάθειες αναδύθηκε το “κίνημα των οικιστών”, το οποίο φανερώνει μια δημιουργική δραστηριότητα που γεννήθηκε μέσα από μια “κοινωνική επανάσταση”. Σταδιακά, λοιπόν, η πρωτοβουλία της λαϊκής μάζας εξελίχθηκε σε ένα οργανωμένο σύστημα μη κερδοσκοπικής κατασκευαστικής δραστηριότητας¹.

Υπολογίζεται μάλιστα ότι μέχρι το 1918, περισσότεροι από 100.000 άνθρωποι ζούσαν σε τέτοιου είδους αυτοσχέδιες

¹BAUER OTTO, *Die Österreichische Revolution*, 1923, σε Förster Wolfgang, “80 Years of Social Housing in Vienna”, σελ. 4

κατασκευές από ευτελή υλικά και τρέφονταν αποκλειστικά από τα προϊόντα παραγωγής των δημόσιων κήπων.²

Ο Peter Marcuse, ειδικός σε θέματα πολεοδομικού σχεδιασμού, συγκεκριμένα αναφέρει: «Ίσως πρόκειται για το πιο διαδεδομένο παράδειγμα σωματικής αυτοβοήθειας στον τομέα της κατοικίας του εικοστού αιώνα μέσα σε ένα βιομηχανοποιημένο κράτος»³.

Μια πρώτη προσπάθεια βελτίωσης της κατάστασης από το δήμο έγινε με τον διορισμό του Gustav Scheu ως συμβούλου για θέματα στέγασης. Αυτός πρότεινε την οργανωμένη κατασκευή παραταγμένων κατοικιών χαμηλής δόμησης με ιδιωτικούς κήπους στα προάστια της πόλης, σε συνδυασμό με την ταυτόχρονη κατασκευή δρόμων και έργων κοινωνικής υποδομής. Ωστόσο, πολιτικοί λόγοι οδήγησαν σύντομα στην παραίτησή του και τα σχέδιά του δεν υλοποιήθηκαν⁴.

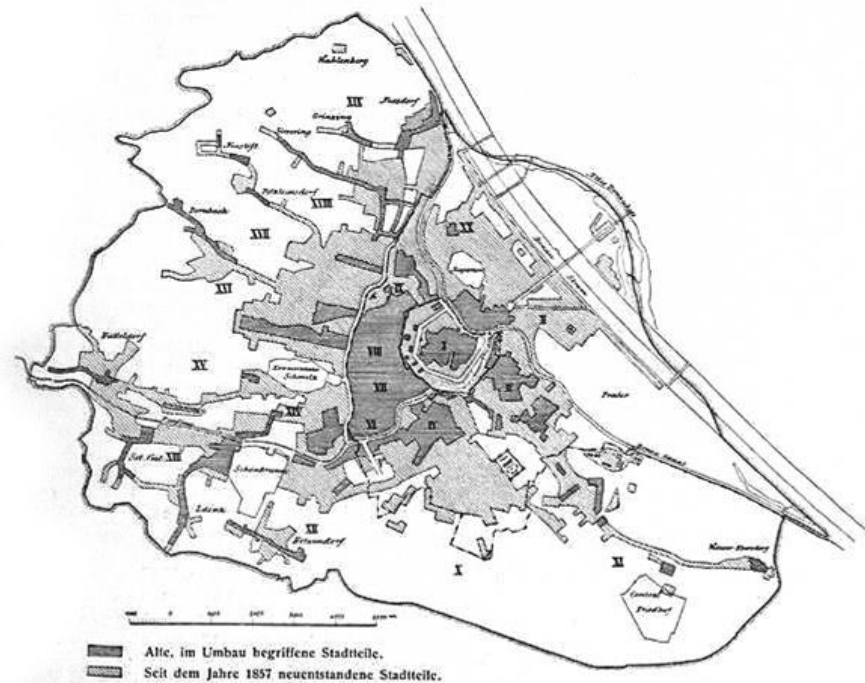
Στη συνέχεια οι εργάτες ανέλαβαν πρωτοβουλίες και με συντονισμένες προσπάθειες δημιούργησαν κοινότητες με δικό τους σύστημα αυτοδιοίκησης. Μέχρι το 1921 είχαν ήδη κερδίσει

² BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 90

³BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 90

⁴POSCH WILFRIED_ *Die Wiener Gartenstadtbewegung*_ Edition Tusch_ 1981_ σελ. 47

την υποστήριξη του δημάρχου της Βιέννης καθώς επίσης και ορισμένων σοσιαλδημοκρατών πολιτικών. Παράλληλα, στο πλευρό των εργατών βρίσκονταν και αρκετοί αρχιτέκτονες, δημοσιογράφοι και διανοούμενοι που διακρίνονταν για τις σοσιαλιστικές τους πεποιθήσεις, ανάμεσα τους και οι διάσημοι αρχιτέκτονες Adolf Loos και Margarete Lihotzky.⁵

Χάρτης επέκτασης πόλης.

⁵BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 98

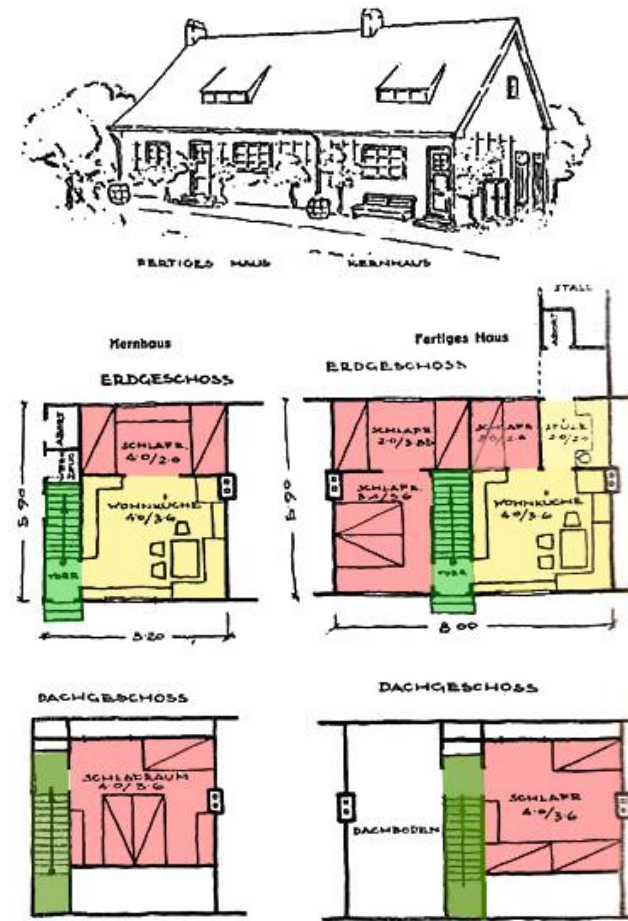
«Μεγάλοι αρχιτέκτονες για μικρά σπίτια»

Σύμφωνα με τη Lihotzky, «ο Loos ήταν ο μόνος αρχιτέκτονας που είχε κατανοήσει την ιδέα του κινήματος αυτού»⁶. Ως πρωτεργάτης του κινήματος στέγασης της εποχής, λοιπόν, ο Loos πρότεινε πρωτίστως να οριστούν κοινές κατευθύνσεις όσον αφορά στο σχεδιασμό και στην κατασκευή.

Σύμφωνα με τα κριτήριά του Loos, ο κήπος αποτελούσε το πιο σημαντικό τμήμα του οικοπέδου, οποίος δεν έπρεπε να ξεπερνά τα 200 μ². Στο εσωτερικό του σπιτιού, πρότεινε τον πλήρη διαχωρισμό μεταξύ ημερήσιων και βραδινών λειτουργιών, τοποθετώντας τις δεύτερες σε ξεχωριστό όροφο. Τέλος, ο κήπος σε όλες τις κατοικίες έπρεπε να είναι προσανατολισμένος είτε στην ανατολή είτε στη δύση, ώστε να επωφελείται όσο το δυνατόν περισσότερο από το φως του ήλιου⁷. Σύμφωνα με αυτές τις κατευθυντήριες γραμμές δημιουργήθηκε η τυπολογία κατοικίας που είναι γνωστή ως “**Gartensiedlung**”. Κάθε νέο κτίσμα μάλιστα όφειλε να πληροί τις συγκεκριμένες προϋποθέσεις, προκειμένου να εγκριθεί η κατασκευή του.

⁶RUKSCHCIO, BURKHARDT, SCHACHEL ROLAND_ *Adolf Loos_ Leben und Werk*, Residenz Verlag_ 1982_ σελ. 244

⁷RUKSCHCIO, BURKHARDT, SCHACHEL ROLAND_ *Adolf Loos_ Leben und Werk*, Residenz Verlag_ 1982_ σελ. 320

Siedlung.

- Κίνηση.
- Υπνοδωμάτιο.
- Κουζίνα- Καθιστικό.

Το 1922, με τη σταθεροποίηση της Αυστριακής οικονομίας, οι προτεραιότητες των κατοίκων άλλαξαν και παράλληλα με τον προαναφερθέντα τύπο κατοικίας εμφανίστηκε και ένας νέος. Η νέα τυπολογία ονομάζεται "**Gemeindesiedlung**" και περιλάμβανε συστάδες κατοικιών στις οποίες ο κήπος είχε πια διακοσμητικό κυρίως χαρακτήρα, ενώ δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στην αναβάθμιση του εσωτερικού τους χώρου.⁸

Οι κοινότητες των Siedlungen στα προάστια, παρόλο που ανακούφισαν την πόλη παρέχοντας στέγη σε αρκετές οικογένειες, δεν κατάφεραν ωστόσο να επιλύσουν πλήρως το βασικό πρόβλημα της πρωτεύουσας, αφού οι άστεγοι ήταν ακόμη χιλιάδες. Πάρθηκε, λοιπόν, η απόφαση προώθησης μαζικών κατοικιών, δίνοντας έμφαση όχι στις ανέσεις του προηγούμενου τύπου κατοικίας, αλλά στην κάλυψη των βασικών αναγκών όσο το δυνατόν περισσότερων ατόμων μέσα σε όσο το δυνατόν λιγότερο χώρο. Τα συγκροτήματα αυτά ονομάστηκαν "**Gemeindebauten**" (Κοινοτικές Κατασκευές).⁹ Για τον σχεδιασμό και την κατασκευή τους ακολουθήθηκαν κατευθυντήριες γραμμές και εντολές από αρμόδιους φορείς του δήμου.

⁸ BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 128

⁹BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 133

Τυπικό Siedlung.

Σύμφωνα με το “σοσιαλιστικό πρόγραμμα στέγασης”, οι ένοικοι των νέων διαμερισμάτων επιλέγονταν με βάση ένα σύστημα προτεραιότητας με πόντους, το οποίο λειτουργούσε σύμφωνα με την ανάγκη για κατοικία. Αν κάποιος συμπλήρωνε 10 ή περισσότερους πόντους, βρισκόνταν σε επείγουσα ανάγκη στέγασης. Υπήρχαν βέβαια και άτομα που ανήκαν στην κατηγορία υψίστης προτεραιότητας, δηλαδή οι απολύτως άστεγοι ή όσοι κατοικούσαν σε περιοχές υγειονομικά ακατάλληλες. Στον πίνακα που ακολουθεί βλέπουμε αναλυτικά το σύστημα πόντων, σύμφωνα με το οποίο βλέπουμε ότι για παράδειγμα στα άτομα με ειδικές ανάγκες αντιστοιχούν επιπλέον πόντοι¹⁰.

Το 40% του κτηριακού κόστους για την υλοποίηση του προγράμματος στέγασης, προήλθε από τον “Φόρο Στέγης της Βιέννης”, ενώ το υπόλοιπο από τον “Φόρο Πολυτελείας”, καθώς και από το ομοσπονδιακό ταμείο¹¹. Η τακτική αξιοποίησης του δημόσιου χρήματος για την κάλυψη αυτών των εξόδων, είχε ως αποτέλεσμα να διατηρηθούν τα ενοίκια για τα συγκεκριμένα διαμερίσματα σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα.

¹⁰ SIEDER REINHARD_ *Housing policy, Social Welfare and Family life in Red Vienna, 1919- 1934_ Oral History 13_ 1985_ no2: 39*

¹¹ WOLFGANG FÖRSTER_ *80 Years of Social Housing in Vienna_ σελ.7*

	Πόντοι
Αυστριακή υπηκοότητα	1
Κατοικία στη Βιέννη	1
Οικογενειακή κατάσταση:	
Παντρεμένος λιγότερο από 1 χρόνο	1
Παντρεμένος πάνω από 1 χρόνο	2
Κάθε παιδί:	
Κάτω των 14	1
Άνω των 14	2
Κατοίκηση στη Βιέννη:	
Εκ γενετής	4
Από 1 Αυγούστου 1914	3
Πάνω από 1 χρόνο	1
Νομικά έγκυρη προειδοποίηση για εκκένωση τωρινής κατοικίας	5
Ακαταλληλότητα παρούσης κατοικίας	5
Αναπηρία:	
60%- 90%	1
Πλήρης	5
Εγκυμοσύνη άνω των 6 μηνών	1
Ασθένεια που επηρεάζεται αρνητικά από την τωρινή κατοικία	1
Υπενοικίαση	2
Κάθε μέλος της οικογένειας που δεν μένει σπίτι και δεν έχει δωμάτιο	2
Χωρισμένο νοικοκυριό έτσι ώστε να μην είναι δυνατή η συμβίωση με γονείς/πεθερικά	2
Συνωστισμός	1
Έλλειψη κουζίνας	1
Ο αιτούμενος είναι κύριος ένοικος κατοικίας η οποία δεν είναι συνωστισμένη ή είναι συνωστισμένη κατά έναν	-10
Υπενοικίαση σε περίπτωση που δεν υπάρχει συνωστισμός	-5

Συγκεκριμένα, το ποσό του ενοικίου το 1922 ανερχόταν στο μισό σε σχέση το αντίστοιχο του 1914. Έτσι, σε μια οικογένεια εργατών το ενοίκιο αποσπούσε μόλις το 3,4% του εισοδήματός της, σε αντίθεση με τα ιδιωτικά κτίρια, όπου το ίδιο ποσοστό ανερχόταν στο 30%¹². Μάλιστα, αν οι ένοικοι ήταν άρρωστοι ή άνεργοι, υπήρχε δυνατότητα αναβολής των ενοικίων.

Το Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, στο γενικότερο πλαίσιο μέριμνας για την εργατική τάξη, επεδίωξε να εκμεταλλευτεί τη διαδικασία κατασκευής των Gemeindebauten, για την παροχή θέσεων εργασίας σε μεγάλο αριθμό ανέργων, καθώς απαιτούνταν εκτεταμένη χειρονακτική εργασία, όχι όμως υψηλή δεξιότητα.

Περαιτέρω, στον τομέα της μελέτης και του σχεδιασμού, οι δημοτικές αρχές κατανοώντας ότι, λόγω της εντατικής ανοικοδόμησης, το προσωπικό του αρχιτεκτονικού τμήματος του δήμου δεν επαρκούσε, πραγματοποίησαν προσλήψεις μεγάλου αριθμού ιδιωτικών αρχιτεκτόνων. Οι υπάλληλοι αυτοί συνήθως δούλευαν σε ομάδες, ενώ κατά καιρούς διεξάγονταν και αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί για τα μεγαλύτερα και ιδιαίτερου κύρους έργα.¹³

Gemeindebau.

¹²BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 138

¹³WOLFGANG FÖRSTER_ *80 Years of Social Housing in Vienna*_ σελ.8

2.2 Τα γενικά χαρακτηριστικά των Gemeindebauten.

Υπό αυτές τις συνθήκες δημιουργήθηκαν τα κοινοτικά συγκροτήματα κατοικιών “Gemeindebauten”, τα οποία συγκεντρώνουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά που αναφέρονται στη συνολική τους μορφή, στην προσπάθεια ένταξής τους μέσα στην πόλη, στο εσωτερικό τους και στη γενικότερη εικόνα που απέπνεαν στην κοινωνία της εποχής.

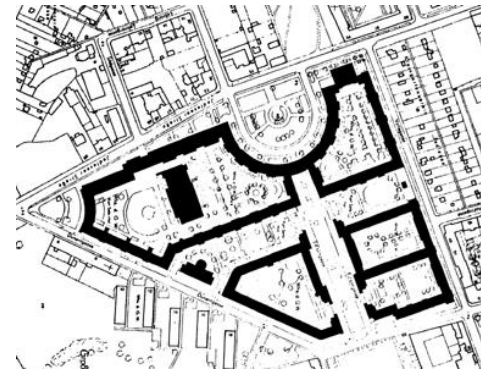
- **Συνολική μορφή – Σχέση με την πόλη**

Μελετώντας τα Gemeindebauten, παρατηρούμε πως πρόκειται για μεγάλα συγκροτήματα σε διάφορες αναζητήσεις μορφών, όλα όμως με κοινό χαρακτηριστικό την μνημειακότητα.

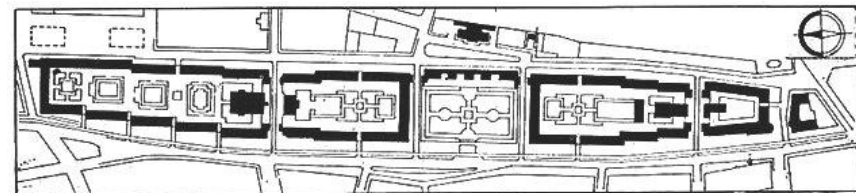
Οι μεγάλοι κτηριακοί όγκοι που τα αποτελούν βρίσκονται συνήθως σε γραμμική διάταξη και καλύπτουν ολόκληρα οικοδομικά τετράγωνα.

Η διαμόρφωσή τους γίνεται στην συντριπτική πλειοψηφία τους περιμετρικά, γύρω από ένα εσωτερικό αίθριο (hof) που αποτελεί σημείο αναφοράς για την κοινωνική ζωή του συγκροτήματος. Η λογική της κεντρικής αυλής συναντάται συχνά στην ιστορία της Βιέννης και μας θυμίζει τη διάταξη των παλατιών κατά την περίοδο

της δυναστείας των Αψβούργων. Επομένως, η προτίμηση των σοσιαλδημοκρατών για αίθρια και μνημειώδεις όψεις υπογραμμίζει όχι μόνο την πίστη τους στην κοινωνική λειτουργία της αρχιτεκτονικής αλλά και την ευαισθησία τους απέναντι στην πολιτιστική κληρονομιά της αρχιτεκτονικής του παρελθόντος και την εποχή Μπαρόκ¹⁴.

Αριστερά: Κάτοψη του Karl Seitz Hof
Κάτω: Κάτοψη του Karl Marx Hof
Μνημειακότητα, γραμμική κάτοψη, εσωτερικά αίθρια.

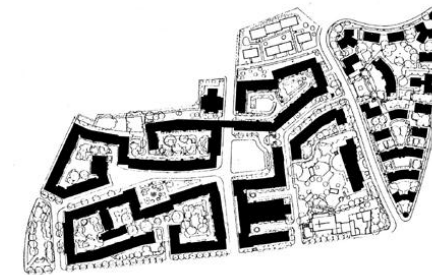
¹⁴ ΠΑΤΕΣΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ_ Σχεδιάζοντας με την ιστορία_ Το Βήμα, 20 Μαρτίου 2004

Κατά τον σχεδιασμό δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στους δημόσιους και ημιδημόσιους χώρους, σε αντίθεση με τους ιδιωτικούς, οι οποίοι είναι αρκετά μικρού μεγέθους. Κοινοτικά λουτρά, παιδικοί σταθμοί, εκπαιδευτικά εργαστήρια, πλυντήρια, κέντρα υγείας, ειδικά κέντρα για την πρόληψη κατά της φυματίωσης, βιβλιοθήκες, χώροι άθλησης και πολλά άλλα αναδεικνύουν την κοινωνική πλευρά των Gemeindebauten.

Η ενσωμάτωση όλων αυτών των λειτουργιών στις υπερκατασκευές που μελετούμε έχει ως αποτέλεσμα μια ανάμεικτη ατμόσφαιρα αστικού περιβάλλοντος και "γειτονιάς"¹⁵. Στις σοσιαλιστικές αυτές υπερκατασκευές του βιεννέζικου μοντερνισμού συνυπάρχουν διαμερίσματα, πλατείες, δρόμοι, κτίρια εξυπηρέτησεων και εξοπλισμού, οργανωμένο πράσινο. Με άλλα λόγια, τα θεμέλια στοιχεία που χαρακτηρίζουν την ίδια την ιδέα της πόλης. Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να πούμε πως αποτελούν μια νέα "πόλη μέσα στην ήδη υπάρχουσα πόλη"¹⁶.

Εσωτερική πλατεία- Hof

«Πόλη μέσα στην πόλη», SandleitenHof.

¹⁵ WOLFGANG FÖRSTER_ *80 Years of Social Housing in Vienna*_ σελ.10

¹⁶ ΠΑΤΕΣΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ_ *Σχεδιάζοντας με την ιστορία*_ Το Βήμα, 20 Μαρτίου 2004

- **Όψεις – Υλικά**

Λόγω της διαμόρφωσης του hof, στα σοσιαλιστικά συγκροτήματα υπάρχουν δύο κύριες όψεις, καθώς η όψη που είναι προσανατολισμένη προς το δρόμο είναι ίδιας σημασίας με αυτήν της εσωτερικής αυλής.

Όσον αφορά το κατασκευαστικό μέρος, τα Gemeindebauten αποτελούν απλές κατασκευές από γνωστά, συνηθισμένα υλικά. Συγκεκριμένα, έχει χρησιμοποιηθεί οπλισμένο σκυρόδεμα για τον σκελετό τους, ενώ η φέρουσα τοιχοποιία αποτελείται σχεδόν πάντα από πλίνθους με επικάλυψη γύψου.

Για τη μείωση του κόστους, κατασκευαστικά στοιχεία όπως πόρτες, παράθυρα, κουφώματα, σκάλες, παγκάκια και πολλά άλλα τυποποιήθηκαν. Το αποτέλεσμα είναι μια σχετική ομοιογένεια στο σύνολο των συγκροτημάτων, με ταυτόχρονη την εμφανή διαφοροποίησή τους από τα γειτονικά κτίσματα, δημιουργώντας ένα νέο μοτίβο στην όψη τελείως ξένο για τα δεδομένα της Βιέννης. Σε αυτό το νέο μοτίβο έρχεται να προστεθεί το ότι για πρώτη φορά οι τουαλέτες βλέπουν στην όψη, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται σε αυτή διαφορετικού μεγέθους ανοίγματα. Για αυτό το λόγο τα Gemeindebauten κατά την περίοδο κατασκευής τους

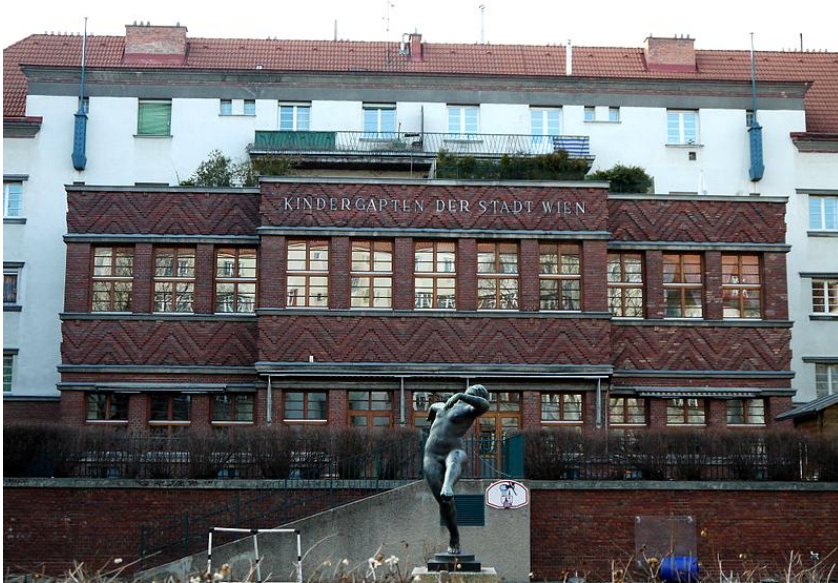
έδωσαν στην εργατική τάξη μια δημόσια ταυτότητα και μια ξεχωριστή παρουσία στους δρόμους της πόλης¹⁷.

Χαρακτηριστικές όψεις (εξωτερική και εσωτερική)

¹⁷BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 146, 200

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό στοιχείο των σοσιαλιστικών όψεων είναι η σαφής διάκριση των δημόσιων χώρων από τους ιδιωτικούς, η οποία επιτυγχάνεται συνήθως με την εναλλαγή υλικών, υφής ή χρωμάτων. Με άλλα λόγια, συχνά παρατηρούμε τα τμήματα των κοινοτικών εγκαταστάσεων να διαφοροποιούνται στο υλικό από τα τμήματα που περιέχουν διαμερίσματα για να επισημανθεί η διαφορετική τους χρήση.

Διαφοροποίηση υλικών.

- **Κάτοψη εσωτερικού χώρου – Το διαμέρισμα ως μονάδα**

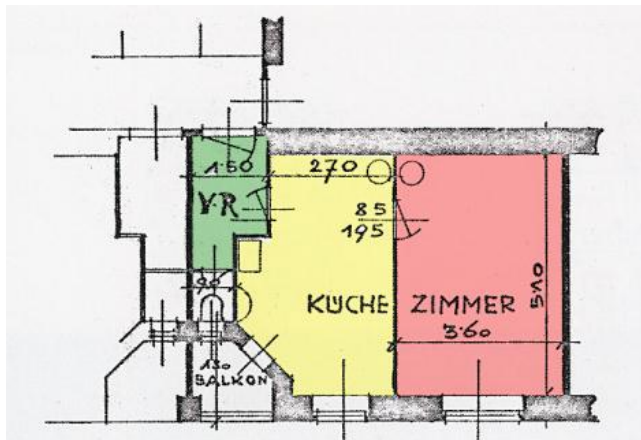
Ως μια πρώτη περιγραφή του εσωτερικού των διαμερισμάτων μπορούμε να θεωρήσουμε την πρόταση του Gustav Scheu την οποία έκανε τον Φεβρουάριο του 1919, πριν δηλαδή ξεκινήσει επίσημα το πρόγραμμα στέγασης που μελετούμε. Σύμφωνα με αυτόν «κάθε διαμέρισμα θα περιλαμβάνει τουλάχιστον δύο δωμάτια, συμπεριλαμβανομένου του χώρου Wohnküche (κουζίνα/σαλόνι), και θα πρέπει να παρέχεται σε αυτό αρκετός φωτισμός, αερισμός, ήλιος. Κάθε τμήμα θα εξοπλιστεί με λειτουργικό, εύκολο στη χρήση εξοπλισμό. Συγκεκριμένα, θα υπάρχει αέριο, νερό και ηλεκτρικό ρεύμα σε κάθε κατοικία, τουαλέτα και κτιστές ντουλάπες»¹⁸.

Το 1922, ο τύπος αυτός διαμερίσματος εξελίχθηκε και ονομάστηκε “Gemeinde- Wien-Type”. Ο Franz Siegel τον περιγράφει: «Το διαμέρισμα αποτελείται συνήθως από ένα μεγάλο δωμάτιο, κουζίνα και ένα μικρό υπνοδωμάτιο, ενώ όλα τα δωμάτια φωτίζονται.»¹⁹.

¹⁸BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 176

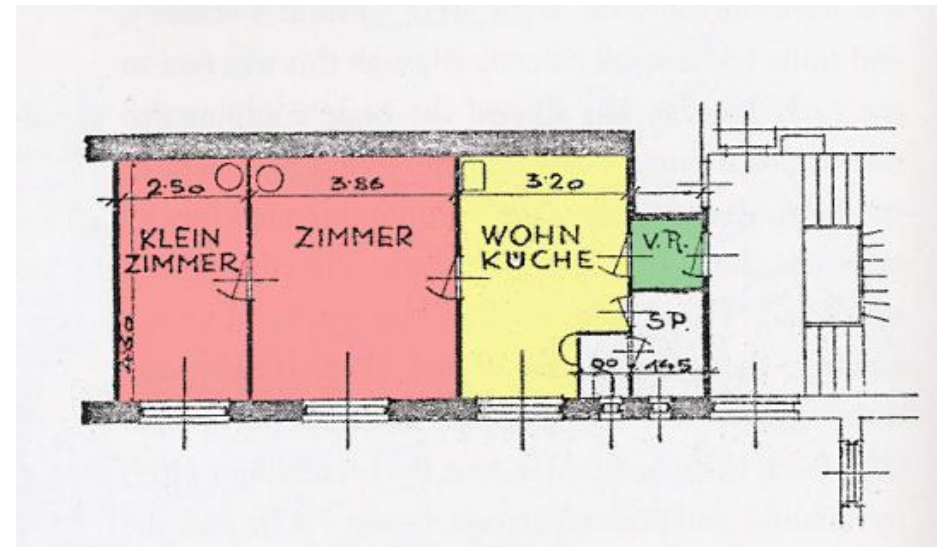
¹⁹BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 177

Κατά το 1923, το τυπικό διαμέρισμα είχε διαμορφωθεί ως εξής: Υπήρχαν δύο τύποι κατοψεων, εκ των οποίων ο πρώτος είχε εμβαδό 38 τετραγωνικά μέτρα, ενώ ο δεύτερος 48 τετραγωνικά μέτρα. Και οι δύο αποτελούνταν από μια μικρή είσοδο, μια κουζίνα που είχε και το ρόλο καθιστικού (Wohnküche) και ένα μεγάλο δωμάτιο (γύρω στα 20 τετραγωνικά μέτρα). Η μεγαλύτερη κάτοψη περιλάμβανε ένα επιπλέον δωμάτιο αποθήκευσης²⁰.

Διαμέρισμα 38 τ.μ.

- Κίνηση.
- Υπνοδωμάτιο.
- Κουζίνα- Καθιστικό.

Διαμέρισμα 48 τ.μ.

- Κίνηση.
- Υπνοδωμάτιο.
- Κουζίνα- Καθιστικό.

²⁰WOLFGANG FÖRSTER_ 80 Years of Social Housing in Vienna_ σελ.8

Υπήρχαν βέβαια και εξαιρέσεις, καθώς συναντάμε και μεγαλύτερα διαμερίσματα με δύο ή περισσότερα υπνοδωμάτια που προορίζονταν για πολυμελείς οικογένειες.

Ωστόσο, με την πάροδο των χρόνων οι γενικές κατόψεις μεταβάλλονταν μερικώς με στόχο τη βελτίωσή τους. Για παράδειγμα ήταν συχνά ορατές οι προσθήκες είτε δωματίων είτε εξωστών.

Το 1926, μετά από έντονη κριτική που ασκήθηκε σχετικά με το μικρό μέγεθος και την έλλειψη δωματίων των διαμερισμάτων, δημιουργήθηκε ένας ακόμη νέος τύπος κάτοψης με εμβαδό που κυμαίνονταν μεταξύ 40 και 57 τετραγωνικών μέτρων. Στα νέα σχέδια, το βασικό δωμάτιο του προηγούμενου τύπου, δηλαδή η ενιαία κουζίνα με καθιστικό, αντικαταστάθηκε από ανεξάρτητους και αυτόνομους χώρους. Πλέον όλες οι τουαλέτες συνδέθηκαν με το χώρο εισόδου²¹.

²¹BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 198

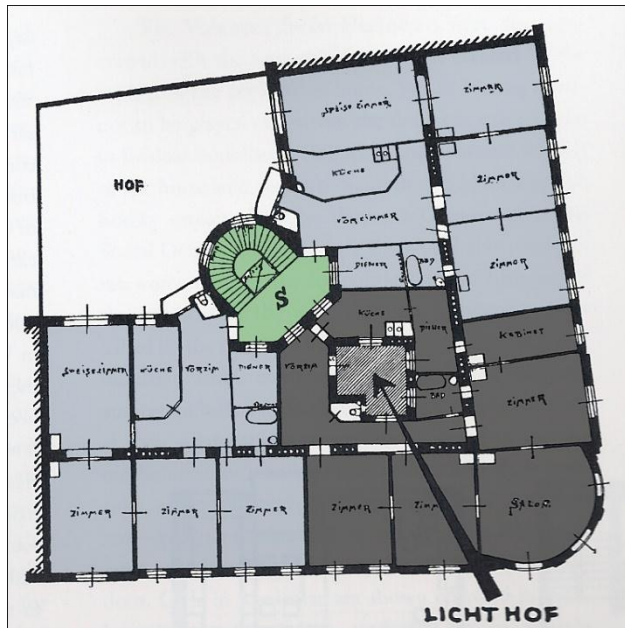
Εσωτερικό διαμερισμάτων.

Γενικότερα, στο εσωτερικό των κτιρίων, η πρακτική που ακολουθήθηκε από τους αρχιτέκτονες ήταν η κατάργηση στοιχείων της αρχιτεκτονικής των προηγούμενων χρόνων, που θεωρούνταν αρνητικά για την καθημερινότητα των κατοίκων. Αυτά ήταν οι μακριοί διάδρομοι, οι κοινές βρύσες και λεκάνες, οι κοινές τουαλέτες και τα έμμεσα φωτιζόμενα δωμάτια²².

²²BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 202

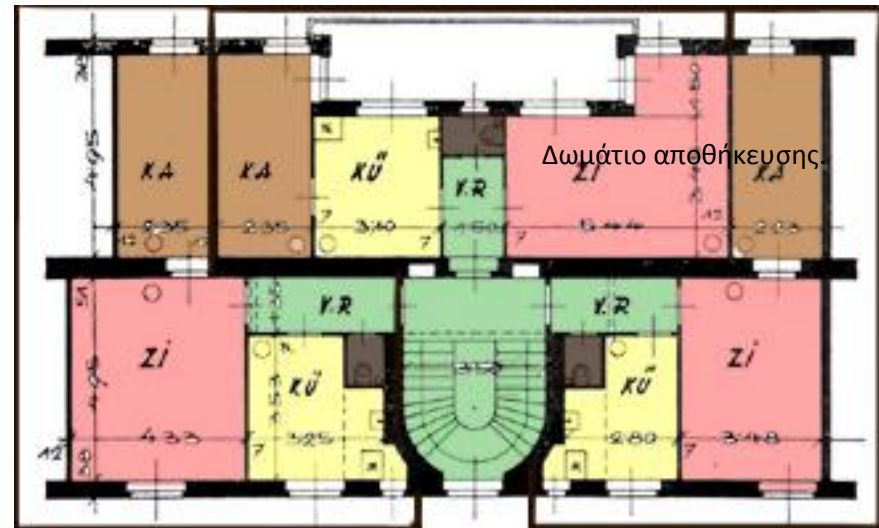
Πράγματι, στον τύπο “Gemeinde- Wien” παρατηρούμε πως ο διάδρομος λείπει εντελώς από την κάτοψη. Ο χώρος κυκλοφορίας που δημιουργούνταν γύρω από τα κλιμακοστάσια και τις εισόδους των διαμερισμάτων είχε περισσότερο τον χαρακτήρα πλατείας, ενώ δεν έδινε καμία αίσθηση κίνησης.

Επίσης, προκειμένου να εξασφαλιστεί επαρκής φωτισμός, τοποθετούνταν σε κάθε όροφο συνήθως τέσσερα διαμερίσματα, ούτως ώστε τα μισά να έχουν θέα στο δρόμο και τα άλλα μισά στην εσωτερική αυλή.

Περίπτωση μεταγενέστερου τύπου όπου έχουν προστεθεί δωμάτια σε κάθε διαμέρισμα.

- Κίνηση
- Διαμέρισμα τύπου α
- Διαμέρισμα τύπου β

Τυπική συγκέντρωση διαμερισμάτων γύρω από κλιμακοστάσιο. Παρατηρείται αποφυγή διαδρόμων, αερισμός- φωτισμός όλων των δωματίων και W.C. σε κάθε διαμέρισμα.

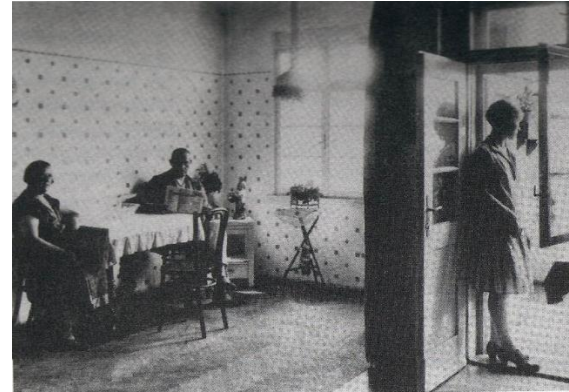
- Κίνηση
- Υπνοδωμάτιο
- Κουζίνα- Καθιστικό
- Χώρος αποθήκευσης
- W.C.

2.3 Η “προβολή” του εγχειρήματος από τον Τύπο της εποχής.

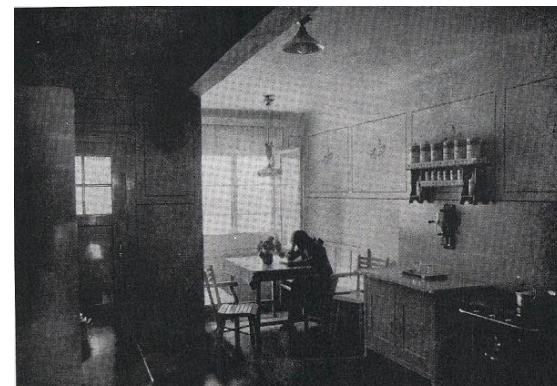
Οι φωτογραφίες της εποχής παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς η μελέτη τους μας φανερώνει όχι μόνο την αρχική εικόνα των Gemeindebauten, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο επεδίωκε να τα παρουσιάσει στο κοινό το Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, με στόχο την διάδοση των μηνυμάτων του.

Αξιοπρόσεχτο είναι το γεγονός ότι, οι Σοσιαλδημοκράτες, στην προσπάθειά τους να αλλάξουν τα κοινωνικά δεδομένα και στερεότυπα, εγκατέλειψαν την μέχρι τότε συνηθισμένη απεικόνιση της γυναίκας ως νοικοκυρά, περιορισμένη στον χώρο οικιακής εργασίας. Αντίθετα, στις περισσότερες φωτογραφίες μπορεί κανείς να διακρίνει όλη την οικογένεια σε στιγμές χαλάρωσης και συχνά νεαρές κοπέλες να καταπιάνονται με πνευματικές εργασίες (διάβασμα, σκεπτόμενες κλπ.) Το γεγονός αυτό αποτελεί πρωτοπορία για την εποχή, καθώς υπογραμμίζει μια νέα αντίληψη για τον χώρο κατοικίας και για το ρόλο των χρηστών και ειδικότερα

της γυναίκας, η οποία πλέον είναι δυνατόν να χρησιμοποιεί τον ιδιωτικό της χώρο της και για πνευματική επιμόρφωση²³.

Οικογένεια σε στιγμές χαλάρωσης.

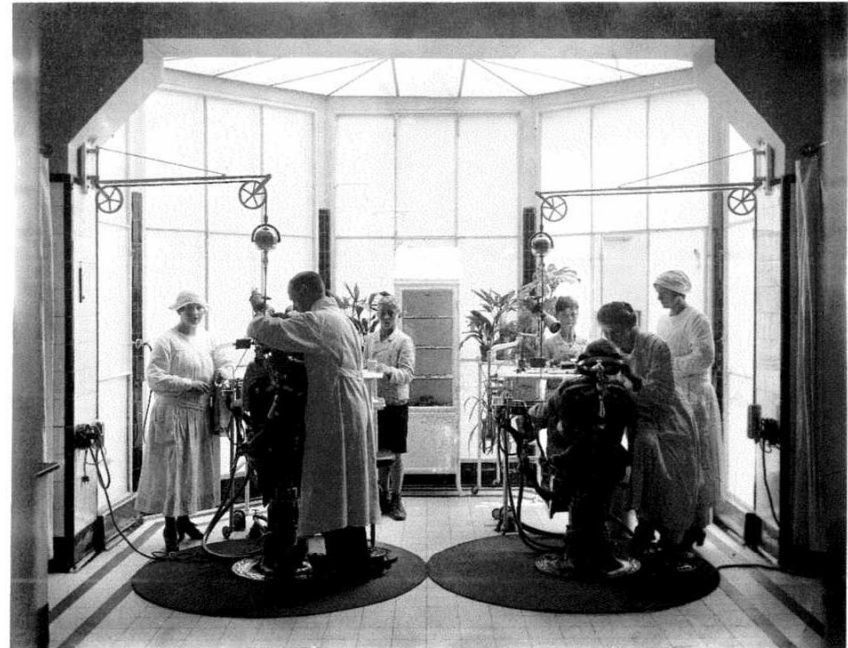
Φωτογραφία της εποχής που απεικονίζει τη γυναίκα.

²³BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 205

Ακόμη, ιδιαίτερα διαδεδομένες εκείνη την εποχή ήταν οι φωτογραφίες των κοινοτικών εγκαταστάσεων οι οποίες παρουσιάζουν τη συλλογική εργασία, το πνεύμα ομαδικότητας, την τεχνολογική ανάπτυξη και ευημερία, ως αποτελέσματα των νέων πολιτικών δεδομένων της πόλης. Δίνεται, επομένως, έμφαση στην κοινωνική ζωή για τη διαμόρφωση πολιτών με ενεργή συμβολή στην κοινωνία.

Αίθουσα πλυντηρίων.

Οδοντιατρείο.

3. Παραδείγματα συγκροτημάτων *Gemeindebauten*.

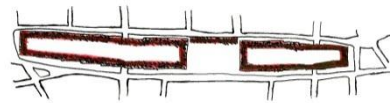
3.1 Εισαγωγή

Στο κομμάτι αυτό θα παρουσιάσουμε ορισμένα παραδείγματα του κινήματος. Πρόκειται για τα πιο αντιπροσωπευτικά, μεγάλα και ενδιαφέροντα από αρχιτεκτονικής άποψης συγκροτήματα:

- το *Karl Marx Hof*, "το επίμηκες συγκρότημα",
- το *Reumannhof*, "η αναπαραγωγή μνημειακών προτύπων πόλης",
- το *Rabenhof*, "το αλυσιδωτό συγκρότημα",
- το *Fuchsenfeld Hof*, το "ελικοειδές συγκρότημα", και
- το *Winarsky Hof*, "το εσωστρεφές συγκρότημα".

3.2 Karl Marx Hof:

‘Το επίμηκες συγκρότημα’

Εισαγωγή

Το Karl Marx Hof αναγνωρίζεται ως το πιο διάσημο και επιβλητικό Gemeindebauten και αποτελεί σήμα κατατεθέν της εποχής της «Κόκκινης Βιέννης» για ιστορικούς κυρίως λόγους: Αποτέλεσε κέντρο της αυστρομαρξιστικής αριστεράς και, κατά την περίοδο του εμφυλίου, πεδίο μάχης μεταξύ σοσιαλιστών και νεοφασιστών.

Βρίσκεται στο Heiligenstadt, δηλαδή στη 19^η διοικητική περιφέρεια της Βιέννης. Χτισμένο μεταξύ του 1927 και 1930 από τον πολεοδόμο Karl Ehn, έναν από τους μαθητές του Otto Wagner, πήρε το όνομα του από τον θεμελιωτή του κομμουνισμού, τον Karl Marx¹. Στα εγκαίνια του, ο τότε δήμαρχος της Βιέννης Karl Seitz, διατύπωσε τη διάσημη πλέον φράση: «Όταν εμείς δεν θα είμαστε πια εδώ, αυτές οι πέτρες θα μιλούν για εμάς»².

Το Φεβρουάριο του 1934, κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου της Βιέννης, αποτέλεσε κέντρο αντίστασης εναντίον του φασισμού. Βομβαρδίστηκε επανηλλειμένα από τις αντίπαλες

¹<http://www.wien-vienna.at/karlmahnhof.php>

²<http://www.dasrotewien.at/karl-marx-hof.html>

δυνάμεις και στο τέλος καταλήφθηκε από αυτές. Οι ζημιές που είχαν προκληθεί στο κτήριο διορθώθηκαν τη δεκαετία του 1950, ενώ αυτό συνεχίζει να κατοικείται μέχρι σήμερα³.

Αρχιτεκτονική Περιγραφή – Κτηριολογικό Πρόγραμμα

Πρόκειται για ένα ενιαίο επίμηκες οικοδόμημα, μήκους 1,2 χιλιομέτρου, το οποίο διαπερνούν πεζόδρομοι και μικρής σημασίας δρόμοι μέσα από ημικυκλικές τοξωτές πύλες.

Όψη από την γωνία της πλατείας.

³<http://www.dasrotewien.at/karl-marx-hof.html>

Την περίοδο που κατασκευάστηκε αποτελούσε το μεγαλύτερο κτήριο της πόλης, με έκταση 156.027 τμ., ενώ προοριζόταν να στεγάσει 5.000 κατοίκους μέσα στα 1.382 διαμερίσματά του⁴.

Το αρχικό οικόπεδο ενσωμάτωνε μια αρκετά μεγάλη πλατεία, εμβαδού 10.480 τμ., η οποία αποφασίστηκε να διατηρηθεί και να αποτελέσει τον κεντρικό προαύλιο χώρο της νέας κατασκευής, διατηρώντας ταυτόχρονα και τη δημόσια χρήση του⁵.

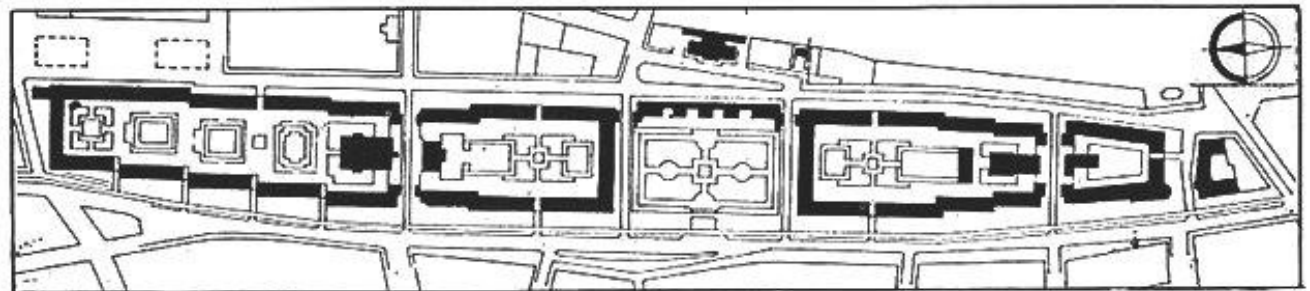
Το αποτέλεσμα ήταν η γενική κάτοψη να οργανωθεί ως εξής: Κομβικό σημείο αποτελεί η ήδη υπάρχουσα πλατεία, εκατέρωθεν της οποίας αναπτύσσονται οι μακρόστενοι κτηριακοί όγκοι του νέου συγκροτήματος. Η κεντρική πλατεία πλαισιώνεται από κολοσιαίους πύργους και κτήρια κατοικιών στις

Όψη από πλατεία.

τρεις πλευρές της ενώ η μια πλευρά της είναι ανοιχτή προς το δρόμο. Όπως φαίνεται και στο σχέδιο κάτοψης, το συγκρότημα περιλαμβάνει και άλλες εσωτερικές αυλές με ημιδημόσιο χαρακτήρα. Οι εν λόγω αυλές, αν και συνορεύουν με την πλατεία, δεν έχουν είσοδο μέσα από αυτήν, αλλά μόνο μέσω των δρόμων που διαπερνούν το συγκρότημα⁶.

Σχέδιο κάτοψης

⁴ZEDNICEK WALTER _ *Architektur des roten Wien*_ Bundesministerium fur Unterricht, Kunst und Kultur_ 2009_ σελ. 168

⁵BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 324

⁶BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 326

Εσωτερική αυλή

Εκτός από τα διαμερίσματα, το συγκρότημα φιλοξενεί και μεγάλο αριθμό κοινοτικών εγκαταστάσεων, δημιουργώντας στους κόλπους του την αίσθηση μιας μικρής κοινότητας. Πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνει δύο κεντρικές αίθουσες πλυντηρίων, λουτρό, δύο παιδικούς σταθμούς, οδοντιατρείο, συμβουλευτικό κέντρο για μητέρες, βιβλιοθήκη, κέντρο νεότητας, κλινική φυματίωσης, ταχυδρομείο, φαρμακείο, εστιατόριο και είκοσι πέντε καταστήματα⁷.

Πέρα από τη διακόσμηση του συγκροτήματος μέσω αρχιτεκτονικών στοιχείων, χαρακτηριστικά είναι τα τέσσερα γλυπτά που κοσμούν τις κύριες τοξωτές εισόδους του συγκροτήματος. Απεικονίζουν εκφραστικές και αλληγορικές

⁷BAUER LILLI, BAUER WERNER T. _ *Red Vienna_ Waschsalon No.2_ 2010_ σελ.1*

μορφές από ψημένο πηλό και αντιπροσωπεύουν την Ελευθερία, την Ευημερία, την Πρόνοια και τη Σωματική καλλιέργεια. Τέλος, στο κέντρο της αυλής βρίσκεται ένα χάλκινο άγαλμα που αναπαριστά τον Σπορέα, μια δουλειά του Otto Hofner⁸.

Άγαλμα Πρόνοιας.

Σπορέας.

Κοινοτικές εγκαταστάσεις.

⁸WEIHSMANN HELMUT_ *Das rote Wien_ Promedia Verlag, Wien_ 2002_ σελ. 400*

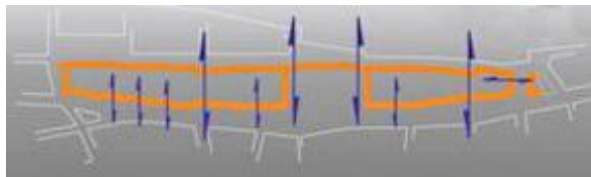
Αξιολόγηση Κτηρίου

- Σχέση με την πόλη

Αναμφίβολα, η σχέση του Karl Marx Hof με τον αστικό ιστό προκύπτει πρωτίστως από τη μελέτη της σχέσης του με τους εσωτερικούς του ελεύθερους χώρους, καθώς αυτοί αποτελούν ταυτόχρονα τμήμα της κοινωνικής ζωής της πόλης αλλά και κομβικά σημεία για τη διάρθρωση των ιδιωτικών κατοικιών.

Ωστόσο, μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι δεν πρόκειται για «κλειστά» ως προς τη δημόσια χρήση αίθρια, αλλά για εκτάσεις που αφορούν και την πόλη ευρύτερα.⁹

Ο έντονα δημόσιος χαρακτήρας της κεντρικής πλατείας εντείνεται από το γεγονός ότι η μια πλευρά της είναι ανοιχτή προς τον δρόμο, ενώ η ακριβώς απέναντι κλειστή πλευρά γειτνιάζει με τον σιδηροδρομικό σταθμό. Τις μεγάλες αυτές αυλές διατρέχουν αρκετοί δρόμοι, ένας εκ των οποίων όχι μόνο διαπερνά το Karl Marx Hof, αλλά

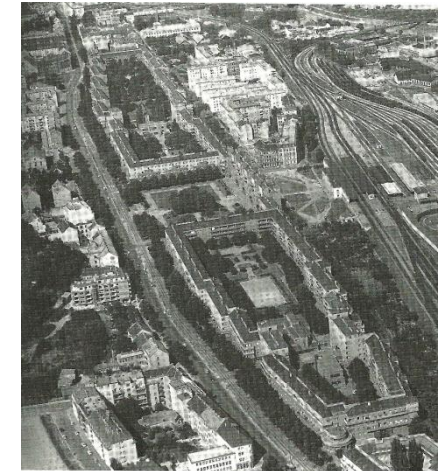
⁹ BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 326

συνενωθεί με την κύρια οδική αρτηρία που οδηγεί στο κέντρο της πόλης.

Τέλος, οι κοινοτικές εγκαταστάσεις που περιλαμβάνονται στο συγκρότημα είναι όλες συγκεντρωμένες σε σημεία όπου κύριοι δρόμοι, πεζόδρομοι, αίθρια και κτήρια διασταυρώνονται δημιουργώντας δημόσιους και ημιδημόσιους κόμβους, που εξυπηρετούν κατοίκους ή απλούς πολίτες¹⁰.

Η άμεση αυτή σύνδεση του συγκεκριμένου Gemeindebau με την πόλη και τα στοιχεία που την αποτελούν έχει ως αποτέλεσμα την πλήρη ένταξή του στον δημόσιο χώρο.

Συνοψίζοντας, παρόλο που το Karl Marx Hof στην κάτοψή του φαίνεται ως ένα περίκλειστο συγκρότημα, στην πραγματικότητα δεν είναι αποκομμένο από τον αστικό ιστό της τοποθεσίας του. Αντίθετα, η διάταξη του χαρακτηρίζεται από την αλληλοδιείσδυση δημόσιου, ιδιωτικού και κοινοτικού χώρου, που επιτρέπει την ομαλή μετάβαση από την πόλη στο hof.

Αεροφωτογραφία.

¹⁰BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 326

-Επεξεργασία κελύφους και εσωτερικής διάταξης

Στο συγκρότημα μελέτης παρατηρείται μια μεγάλη αντίθεση: Ενώ το εξωτερικό περίβλημα είναι ιδιαίτερα επιβλητικό και προσεγμένο σχεδιαστικά, μια περιήγηση στο εσωτερικό του προκαλεί απογοήτευση, καθώς εύκολα διακρίνει κανείς τη διαμόρφωση προβληματικών, μη λειτουργικών χώρων.

Πράγματι, κατά την διάρκεια του σχεδιασμού του Karl Marx Hof, καθώς πρόκειται για ένα συγκρότημα ιδιαίτερα μακρόστενο, φαίνεται πως δημιουργήθηκε ανάγκη “τεμαχισμού” της επαναλαμβανόμενης γιγαντιαίας όψης του.

Ωστόσο, ο διαχωρισμός της πρόσοψης σε γεωμετρικά σχήματα συνήθως για καθαρά διακοσμητικούς λόγους, προκάλεσε προβλήματα στην κάτοψη, καθώς οι απαιτήσεις της εξωτερικής σχεδίασης ήταν εντελώς δυσανάλογες με το μέγεθος, τη θέση και τον προσανατολισμό των διαμερισμάτων¹¹.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι πύργοι κατοικιών που βρίσκονται εκατέρωθεν του άξονα συμμετρίας της μεγάλης τρίπλευρης αυλής και της προσδίδουν μια μνημειακότητα. Σε αυτούς τους πύργους, προκειμένου να επιτευχθεί ένα αισθητικά

¹¹WEIHSMANN HELMUT_ Das rote Wien_ Promedia Verlag, Wien_ 2002_ σελ. 398

ενδιαφέρον μοτίβο ανοιγμάτων, διαμορφώθηκαν στριμωγμένα, άβολα και στενά διαμερίσματα χωρίς εγκάρσιο αερισμό. Επιπλέον, οι μεγάλοι εξώστες του είναι προσαρμοσμένοι να ταιριάζουν στη ρυθμική δομή της πρόσοψης και όχι στη διάταξη των διαμερισμάτων. Τέλος, οι ελικοειδείς εξώστες που βλέπουν στο δρόμο είχαν ως αποκλειστικό στόχο τη διακόσμηση της όψης¹².

Όλα τα παραπάνω οδήγησαν στην υποβάθμιση της ποιότητας των διαμερισμάτων, με στόχο την αισθητική βελτίωση των όψεων.

Όψη πύργου.

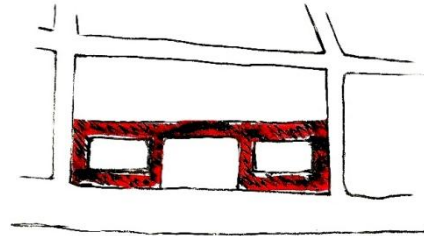

Όψη αψίδας.

¹²ZEDNICEK WALTER_ Architektur des roten Wien_ Bundesministerium fur Unterricht, Kunst und Kultur_ 2009_ σελ. 168

3.3 Jakob Reumann Hof:

‘Η αναπαραγωγή μνημειακών προτύπων της πόλης’

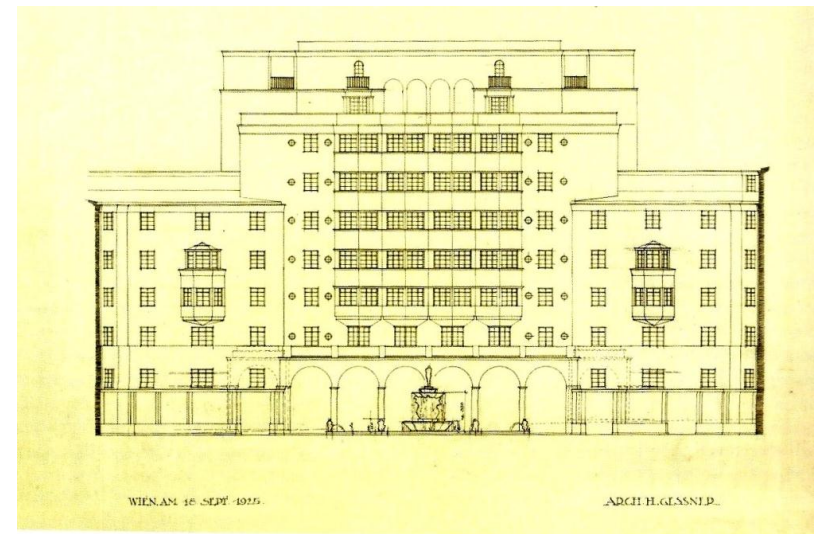
Εισαγωγή

Το Jakob Reumann Hof κτίστηκε ανάμεσα στο 1924 και 1926, στο 5^ο διαμέρισμα της πόλης, σύμφωνα με τα σχέδια του αρχιτέκτονα Hubert Gessner. Πήρε το όνομα του από τον πρώτο σοσιαλδημοκράτη δήμαρχο της πόλης, Jakob Reumann, και θεωρείται ένα από τα πιο σημαντικά κτήρια του μεσοπολέμου.¹ Έπαιξε και αυτό σημαντικό ρόλο στον εμφυλίο του 1934, και για αυτό το λόγο υπάρχει τιμητική πλακέτα στην κεντρική αυλή του.

Αρχιτεκτονική περιγραφή- Κτηριολογικό Πρόγραμμα

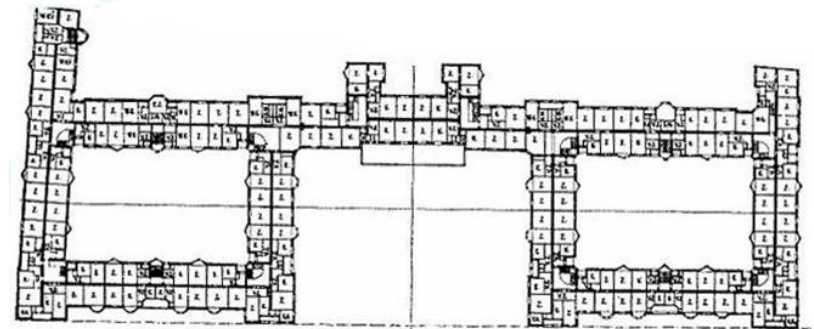
Το αρχικό οικόπεδο διέσχιζαν κάθετοι δρόμοι προς την κεντρική οδό “Margareten Gürtel”, οι οποίοι όμως καταργήθηκαν, προκειμένου επιτευχθεί ένα ενοποιημένο αρχιτεκτονικό σχέδιο,

¹<http://www.dasrotewien.at/reumannhof.html>

Σχέδιο όψης κεντρικού τομέα.

μεγαλύτερης κλίμακας.² Το συγκρότημα, λοιπόν, αποτέλεσε ένα τριμερές κτήριο με δυο εσωτερικές αυλές, ίσες μεταξύ τους, και μια μεγαλύτερη εξωτερική αυλή, ανοικτή από τη μια πλευρά της, η οποία βρίσκεται στο κέντρο της κατασκευής.

Κάτοψη 1^{ου} ορόφου.

²ZEDNICEK WALTER _ *Architektur des roten Wien*_ Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur_ 2009_ σελ.54

Αξίζει να αναφερθεί πως η αρχική σχεδιαστική ιδέα πρότεινε τη δημιουργία ενός επιβλητικού κτίσματος δεκαέξι ορόφων, στο κεντρικό τμήμα του συγκροτήματος, το οποίο θα υψωνόταν πάνω από την πόλη ως ο πρώτος ουρανοξύστης της Βιέννης με 2.500 διαμερίσματα.³

Ωστόσο, για λόγους οικονομίας, το κεντρικό τμήμα έφτασε μόνο τους οκτώ ορόφους, από τους οποίους οι δύο υψηλότεροι περιλαμβάνουν ρετιρέ με εξώστες και βεράντες, τα οποία προορίζονταν για καλλιτέχνες⁴. Το τμήμα αυτό πλαισιώνουν εξίσου επιβλητικές πενταόροφες πλάγιες πτέρυγες. Το σύνολο αυτών των κτηρίων, περικλείει μια εξαιρετικά σχεδιασμένη και αρχιτεκτονικά διαμορφωμένη αυλή, η οποία περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, pergolas (που χρησιμεύουν ως προστασία από τον πολυσύχναστο δρόμο), λίμνες, στοές και ένα σιντριβάνι.⁵

Το συγκρότημα που μελετούμε φιλοξενεί 485 διαμερίσματα, διαφορετικού μεγέθους και ποιότητας χώρων, 22 καταστήματα, 19 γραφεία, μαγαζιά, μια κεντρική αίθουσα πλυντηρίων, έναν παιδικό

Όψη από την οδό Margaretengurtel (πάνω), εσωτερική όψη κεντρικής αυλής (δεξιά).

σταθμό και μια καφετέρια, καλύπτοντας συνολική επιφάνεια 6.603 τ.μ.

Η όψη του εκτείνεται σε μήκος 180 μέτρων, και τα χρώματα που κυριαρχούν είναι το κόκκινο και το κίτρινο.⁶

Στο Reumannhof, όλα είναι σχεδιασμένα με ιδιαίτερη προσοχή στη λεπτομέρεια. Για παράδειγμα, οι πύλες που οδηγούν από την κεντρική αυλή στις δύο πλαϊνές είναι διακοσμημένες με πολύχρωμες κεραμικές πινακίδες με χειροτεχνημένα σύμβολα.⁷

³ZEDNICEK WALTER _ *Architektur des roten Wien*_ Bundesministerium fur Unterricht, Kunst und Kultur_ 2009_ σελ.54

⁴BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 255

⁵ZEDNICEK WALTER _ *Architektur des roten Wien*_ Bundesministerium fur Unterricht, Kunst und Kultur_ 2009_ σελ.54

⁶BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 253

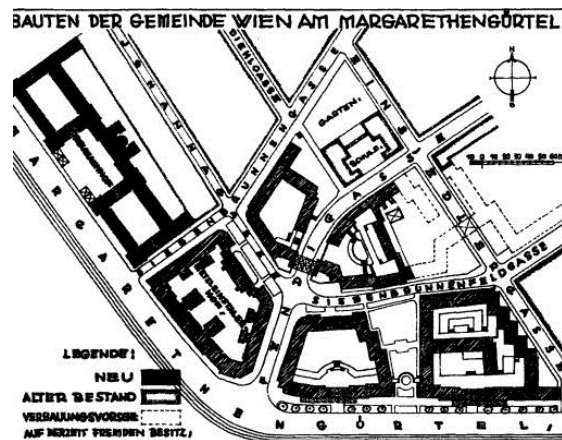
⁷<http://www.dasrotewien.at/reumannhof.html>

Αξιολόγηση κτηρίου.

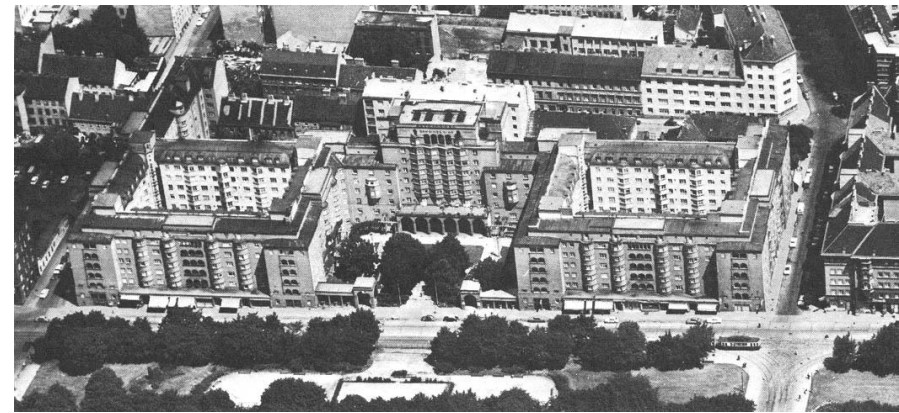
- Σχέση με την πόλη.

Μετά την ολοκλήρωση του Reumannhof, πολλά οικόπεδα της οδού Margareten Gürtel, παρέμεναν ακόμη αναξιοποίητα. Η δημιουργία ενός τόσο ισχυρού και επιβλητικού συγκροτήματος, έδωσε αφορμή στις δημοτικές αρχές για τη μετατροπή της συγκεκριμένης οδού σε μια “Ringstrasse des Proletariat”⁸ (“Οδός του Προλεταριάτου”) με την ανέγερση σε αυτήν περισσότερων παρόμοιων κατασκευών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας κεντρικής αρτηρίας κοινοτικών συγκροτημάτων, γεγονός που αποδεικνύει την άμεση επίδραση του Reumannhof στο αστικό περιβάλλον του.

Κάτοψη τμήματος της Margareten Gürtel- αριστερά το Reumannhof.

⁸ZEDNICEK WALTER_ *Architektur des roten Wien*_ Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur_ 2009_ σελ.54

Αεροφωτογραφία από την πλευρά της Margareten Gürtel.

Είναι γεγονός πως η κεντρική αυλή του κτηρίου μελέτης όχι μόνο ενισχύει τη συνοχή της κάτοψής του αλλά καθορίζει και τη σχέση του με το περιβάλλον. Έτσι, παρόλο που οι δυο πλευρικές αυλές είναι αρκετά εσωστρεφείς, η ενοποίηση της κεντρικής με τον δημόσιο χώρο βοηθά στην αστική ένταξη του συγκροτήματος, καθώς δεν υπάρχουν «σκληρά» όρια ανάμεσα σε αυτό και το δρόμο.

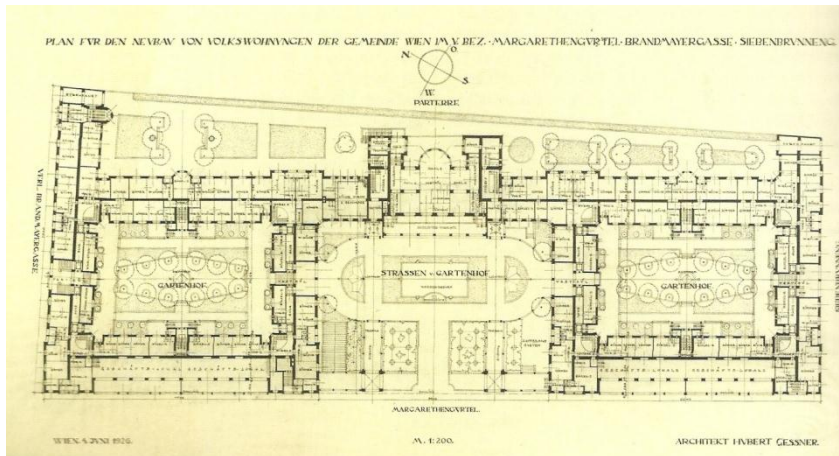
Εξίσου σημαντικό ρόλο παίζει το πάρκο (Haydn park) που βρίσκεται ακριβώς απέναντι και δημιουργήθηκε περίπου την ίδια εποχή, επίσης από τους σοσιαλδημοκράτες.⁹ Το Reumannhof με το πάρκο δείχνουν να έχουν μια σχέση, μοιάζουν να απευθύνεται το ένα στο άλλο, γεγονός που ενθαρρύνει τη σχέση κτηρίου- γειτονιάς, και κατά συνέπεια κτηρίου- πόλης.

⁹BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 255

-Σχέση συγκροτήματος με παλαιότερα μνημειακά κτήρια της πόλης.

Σκοπός της δημιουργίας του εν λόγω συγκροτήματος ήταν η λειτουργία του ως “κτήριο – κλειδί” για το σοσιαλιστικό κίνημα της Βιέννης και τον τρόπο που αυτό εκφραζόταν μέσω της αρχιτεκτονικής.

Άξια προσοχής είναι η ομοιότητά του με παλάτια του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα, λόγω του αυστηρά συμμετρικού σχεδίου της “κοινής αυλής” με δυο πλευρικές μικρότερες αυλές καθώς και λόγω των μνημειωδών διαστάσεων του κεντρικού τμήματος¹⁰.

Κάτοψη ισογείου. Ομοιότητα με παλάτι του 18^{ου} - 19^{ου} αιώνα.

¹⁰BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 257

Το γεγονός αυτό, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι σοσιαλδημοκράτες κάνουν μια αναφορά στα παλάτια του παρελθόντος, προσπαθώντας να υιοθετήσουν τη λάμψη και το κύρος τους, και συνδυάζουν στοιχεία της ιστορικής αυτής αρχιτεκτονικής με τα πρότυπα του σοσιαλιστικού κινήματος. Το αποτέλεσμα, λοιπόν, αυτής της προσπάθειας αντικατοπτρίζει για πρώτη φορά την ιδέα ενός «λαϊκού παλατιού».¹¹

Ο Podbrecky, ιστορικός συγγραφέας της εποχής, αναφερόμενος στην όψη του Reumannhof, υποστήριξε ότι ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί ο συνδυασμός παλαιότερων στοιχείων όπως τα χαγιάτια, τα περίτεχνα παράθυρα και εξώστες με πιο μοντέρνα στοιχεία όπως είναι τα γωνιακά παράθυρα και η επίπεδη στέγη.¹² Από την άλλη, έντονη κριτική ασκήθηκε από τους πολιτικούς αντιπάλους του Gessner, καθώς και από κάποιους συναδέλφους του, όπως για παράδειγμα από τον Josef Frank, ο οποίος υποστήριξε ότι «πίσω από την “ηρωική” πρόσοψη κρύβονται μικρά διαμερίσματα».¹³

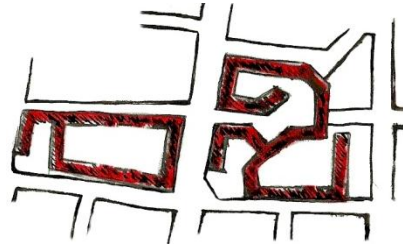
¹¹ZEDNICEK WALTER_ *Architektur des roten Wien*_ Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur_ 2009_ σελ.54

¹²<http://www.dasrotewien.at/reumannhof.html>

¹³<http://www.dasrotewien.at/reumannhof.html>

3.2 Fuchsenfeldhof:

‘Το ελικοειδές συγκρότημα’

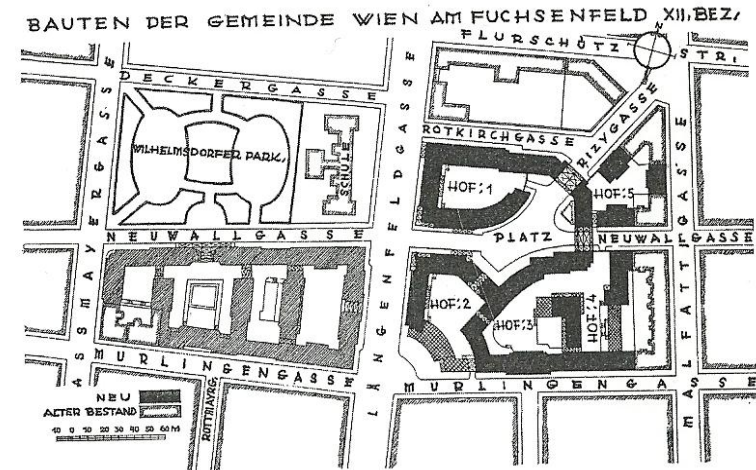
Εισαγωγή

Το Fuchsenfeldhof πρόκειται για ένα από τα πρώτα κοινοτικά συγκροτήματα στέγασης που σχεδιάστηκε, μεταξύ του 1921 και 1924, με βάση τις κατευθυντήριες γραμμές των Σοσιαλδημοκρατών. Οι αρχιτέκτονες που το σχεδίασαν είναι ο Heinrich Schmid και ο Hermann Aichinger. Βρίσκεται στην 7^η διοικητική περιφέρεια της Βιέννης, γνωστής ως Meidling. Κατασκευάστηκε σε δύο φάσεις, ενώ σε μια τρίτη φάση κτίστηκε το ακριβώς απέναντι συγκρότημα (Reismannhof), που μπορεί να θεωρηθεί και αυτό τμήμα του¹.

Το Reismannhof κατασκευάστηκε το 1924 με 1925 από τους ίδιους αρχιτέκτονες. Αρχικά ήταν γνωστό ως Am Fuchsenfeld, όμως το 1949 μετονομάστηκε σε Edmund Reismannhof προς τιμήν του ομώνυμου Σοσιαλδημοκρατικού δημοτικού συμβούλου, ο οποίος πέθανε στο Auschwitz το 1942². Και τα 2 αποτέλεσαν κέντρα κατά του Αυστρομαρξισμού.

¹BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 234

²<http://www.dasrotewien.at/reismann-hof.html>

Συνολική κάτοψη. Το Fuchsenfeldhof αριστερά και το Reismannhof δεξιά.

Στο οικοπέδο το οποίο βρίσκεται σήμερα το Fuchsenfeldhof προϋπήρχε ένα εγκαταλελειμμένο κτήριο που αρχικά προοριζόταν για αγορά. Όταν η πόλη πήρε το οικοπέδο στα χέρια της, ανατέθηκε στους Schmid και Aichinger, οι οποίοι είχαν σχεδιάσει και το αρχικό κτήριο, να το επανασχεδιάσουν με βάση τις αρχές του προγράμματος των Gemeindebauten³.

³HAFNER HANS_ *Die Bautätigkeit der Gemeinde Wien auf dem Gebiete des Hochbaues in den Jahren nach dem Kriege*_ Österreichische Staatsdruckerei_ 1924_ σελ. 130

Στην 3^η φάση του προγράμματος ακολούθησε η κατασκευή του ακριβώς απέναντι αρκετά μεγάλου συγκροτήματος, του Reismannhof. Αυτό περιλαμβάνει 604 διαμερίσματα και ποικιλία κοινοτικών εγκαταστάσεων συμπεριλαμβανομένου ενός μεγάλου παιδικού σταθμού⁶.

Η κάτοψη του είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα καθώς είναι αρκετά πιο πολυσύνθετη από αυτήν του Fuchsenfeldhof. Επεκτείνεται σε τρία οικοδομικά τετράγωνα και έχει τέσσερις εσωτερικές αυλές. Στο κέντρο υπάρχει μια μεγάλη δημόσια πλατεία που συνδέεται με τρεις κεντρικούς δρόμους, δύο από τους οποίους γεφυρώνονται από αψίδες του συγκροτήματος κατοικιών. Χαρακτηριστικές είναι οι καμπύλες όψεις που δημιουργούνται λόγω των ακανόνιστων σχημάτων της κάτοψης⁷.

Κάτοψη 3^{ης} φάσης

Σχέδιο δυτικής όψης

⁶<http://www.dasrotewien.at/reismann-hof.html>

⁷BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 292

Αξιολόγηση Κτηρίου

- Σχέση με την πόλη

Το Fuchsenfeldhof έχει άμεσο αντίκτυπο στον δημόσιο χώρο και στην πόλη. Με τη δυναμική του παρουσία, τις μνημειώδεις πύλες του και τις αλυσιδωτές αυλές του, όχι μόνο δημιουργεί περάσματα προς το κέντρο του συγκροτήματος αλλά επίσης δίνει συχνά την εντύπωση πως στοιχεία του αστικού χώρου του ανήκουν.

Για παράδειγμα, η όψη εισόδου στη Neuwallgasse προβάλλει μπροστά από την οικοδομική γραμμή του κτιρίου, ενσωματώνοντας το δημόσιο χώρο του πεζοδρομίου στο εσωτερικό της αψίδας της και ενώνοντας τον κοινοτικό χώρο της αυλής με το δημόσιο χώρο του δρόμου. Μια παρόμοια, αλλά μικρότερη προεξοχή της εισόδου υπάρχει στην πύλη της οδού Langenfeldgasse. Ακόμη, παρόλο που το πάρκο στην άλλη πλευρά του δρόμου παραμένει δημόσιο, δημιουργείται μια ασάφεια για

Όψη από τη Langenfeldgasse.

Όψη από τη Neuwallgasse(από το πάρκο).

τη σχέση του με το συγκρότημα, καθώς η μεγαλόπρεπη πύλη προβάλλει στο μέσο του πάρκου και το διεκδικεί⁸.

Όσον αφορά την τρίτη φάση, το ίδιο συμβαίνει και με τον αβέβαιο χαρακτήρα των υπόλοιπων ελεύθερων χώρων στο εσωτερικό των αυλών, καθώς δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί εάν αυτοί είναι εσωτερικοί ή εξωτερικοί, δημόσιοι ή ιδιωτικοί χώροι⁹.

Στην πραγματικότητα, όπως και πολλά άλλα Gemeindebau, φιλοξενούνται τόσες πολλές διαφορετικές χρήσεις και ποιότητες χώρου (δημόσιου, ιδιωτικού, αστικού, οικιακού, ψυχαγωγικού, εμπορικού) που αυτοί συχνά συνυπάρχουν, επικαλύπτονται, αλληλοδιαπερνούν και όλοι μαζί δημιουργούν ένα συγκρότημα πολύπλευρο το οποίο διαρκώς αλλάζει χαρακτήρα. Επομένως το συγκρότημα είναι ταυτόχρονα δημόσιο και ιδιωτικό, οικιακό και αστικό, με αυλές τόσο ανοιχτές προς την πόλη, όσο και κλειστές ανάμεσα στα «τείχη».

⁸BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 236

⁹STADT WIEN WIENER WOHNEN_ *Wohnhausanlage Reismannhof*_ διαθέσιμο σε www.wienerwohnen.at/wiener-gemeindebau.htm

Εμφανείς οι ομοιότητες των δύο συγκροτημάτων που έχουν κατασκευαστεί από τους ίδιους αρχιτέκτονες.
Αριστερά: Fuchsenfeldhof Δεξιά: Reismannhof

-Τυπολογία συγκροτήματος.

Το συγκρότημα, αν και ξεχωρίζει για το ακανόνιστο σχήμα της κάτοψης του (λόγω της 3^{ης} φάσης κατασκευής του), δεν ξεφεύγει από τις αρχές των Gemeindebauten. Μάλιστα, εδώ είναι εμφανή για πρώτη φορά τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν όλα τα κοινοτικά συγκροτήματα στέγασης της εποχής: μεγάλη περικλειστη αυλή, πρόσβαση μέσω της αυλής τόσο σε κοινοτικές εγκαταστάσεις όσο και σε ιδιωτικές συνοικίες, κατόψεις διαμερισμάτων συγκεκριμένης τυπολογίας (τύπου Gemeinde-Wien) ώστε τα δωμάτια να βλέπουν είτε στην αυλή είτε στο δρόμο, χαρακτηριστικά τυποποιημένα κουφώματα. Ακόμη, οι δημόσιες,

ιδιωτικές και κοινοτικές ζώνες του κτιρίου διαχωρίζονται εύκολα η μια από την άλλη με αλλαγές στη μάζα, στην υφή των επιφανειών και στη διάταξη των ανοιγμάτων.¹⁰

Στο χώρο της αυλής, οι σκεπαστές αψίδες, τα μονοπάτια, η φύτευση, οι αλλαγές στα υλικά επιφανειών, τα παγκάκια και οι διάφορες κατασκευές κωδικοποιούν τις πολλές διαφορετικές χρήσεις τις οποίες μπορούν να αποκτήσουν οι κοινοτικοί εξωτερικοί χώροι.

¹⁰ BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 232-238

3.5 Rabenhof:

‘Το αλυσιδωτό συγκρότημα’

Εισαγωγή

Το Rabenhof πρόκειται για ένα από τα μεγαλύτερα κοινοτικά συγκροτήματα κατοικιών της «Κόκκινης Βιέννης», το οποίο βρίσκεται στην 3^η διοικητική περιφέρεια της πόλης, τη Landstrasse, και σχεδιάστηκε, μέσω διαγωνισμού, από τους μαθητές του Otto Wagner, Hermann Aichinger και Heinrich Schmid. Όταν λειτούργησε για πρώτη φορά το 1927, ονομαζόταν “Austerlitzhof”, από το όνομα του πολιτικού Friedrich Austerlitz, όμως στη συνέχεια μετονομάστηκε σε “Rabenhof”, ονομασία που διατηρεί μέχρι σήμερα¹.

Σήμερα, είναι ιδιαίτερα γνωστό για το θέατρό του, ενώ διαθέτει και δική του ιστοσελίδα και εφημερίδα.

¹<http://www.dasrotewien.at/rabenhof.html>

Αρχιτεκτονική περιγραφή – Κτηριολογικό Πρόγραμμα

Όταν ξεκίνησε ο σχεδιασμός, στο οικόπεδο προϋπήρχαν ένα εγκαταλελειμμένο στρατόπεδο (Krimsky-Kaserne) και ένα ευρύ σύνολο μικρών ερειπωμένων εργαστηρίων. Ο μόνος τρόπος για να «καθαριστεί» το οικόπεδο από αυτά ήταν η τμηματική απόκτηση της γης από το κράτος. Για το λόγο αυτό, το Rabenhof σχεδιάστηκε και κτίστηκε σε τμήματα και συγκεκριμένα ολοκληρώθηκε σε τρεις φάσεις μεταξύ του 1925 και 1928².

Κατασκευή του Rabenhof.

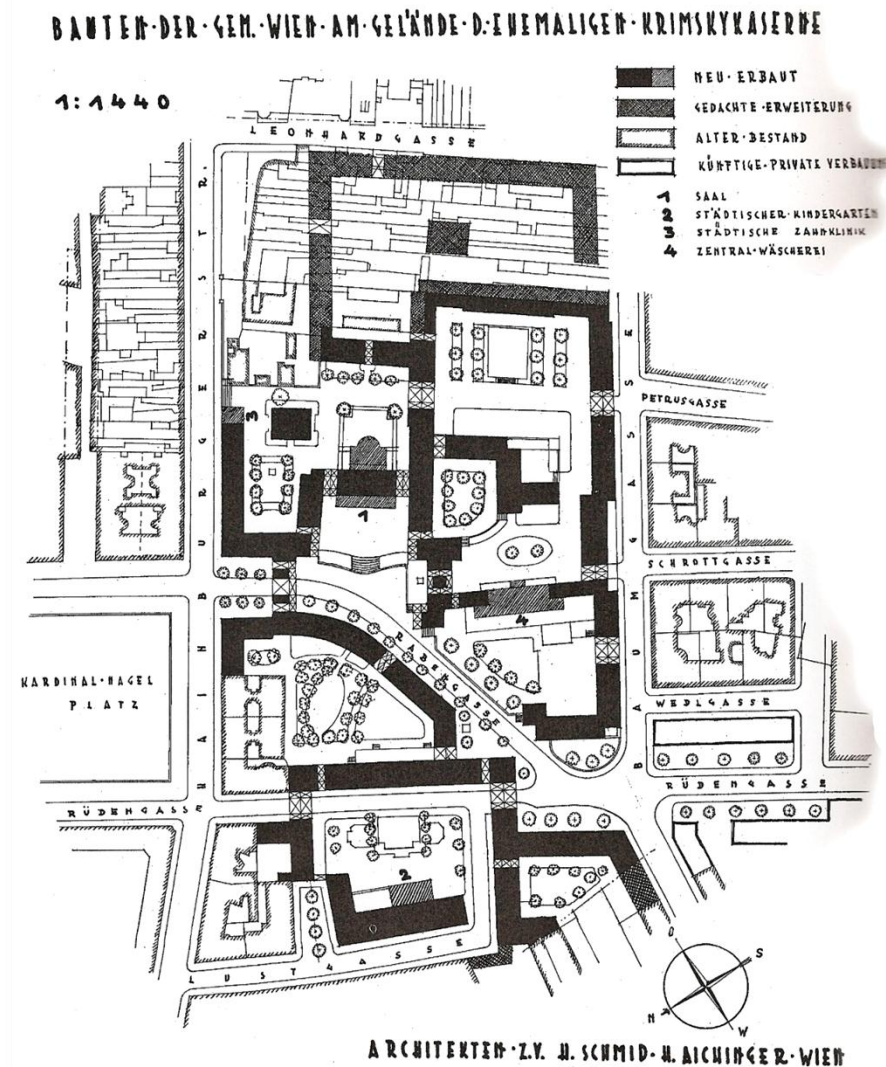
²BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 292

Η πρώτη περιοχή που διατέθηκε στο κράτος ήταν αυτή μεταξύ της Baumgasse και της Rabengasse. Η Rabengasse είναι ένας δευτερεύων δρόμος που δημιουργεί μια καμπύλη στο εσωτερικό του οικοπέδου και που για αιώνες αποτέλεσε σημαντικό σύνδεσμο μεταξύ των δύο κεντρικών αρτηριών της περιοχής (Hainburger Strasse και Baumgasse). Αυτό το μονοπάτι πήρε το ρόλο της κεντρικής «ραχοκοκαλιάς» του συγκροτήματος, κατά μήκος της οποίας τοποθετήθηκαν πολλές δημόσιες εγκαταστάσεις και χώροι για πολιτιστικές δραστηριότητες, που παρείχε το Rabenhof. Γύρω από τη Rabengasse, το αλληλοσυνδεόμενο σύστημα από περικλειστές και ημιπερικλειστές αυλές κατοικιών άρχισε να μεγαλώνει, ενώ τα παλιά κτήρια του οικοπέδου σταδιακά εξαφανίστηκαν³.

Για να γίνει αντιληπτό το μέγεθος του συγκροτήματος αυτού, αρκεί να αναλογιστούμε ότι σχεδιάστηκε για να στεγάσει μεταξύ 4000 και 5000 ανθρώπων σε 1100 διαμερίσματα και επιπλέον διαθέτει βιβλιοθήκη, οδοντιατρική κλινική, κέντρο υγείας, παιδικό σταθμό, θέατρο, πλυντήρια και 38 καταστήματα⁴.

³BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 292

⁴STADT WIEN WIENER WOHNEN_ *Wohnhausanlage Rabenhof*_ διαθέσιμο σε <http://www.wienerwohnen.at/wiener-gemeindebau.html>

Σχέδιο γενικής κάτοψης του συγκροτήματος.

Η ελικοειδής ανάπτυξη του χώρου με τα καμπύλα δρομάκια, τη γραφική διαρρύθμιση των δρόμων, τις πλατείες και τις στενές αυλές, είναι το αποτέλεσμα του προϋπάρχοντος περιβάλλοντος και της σταδιακής του κατασκευής.⁵

Αεροφωτογραφία. Διακρίνουμε από ψηλά τον καμπύλο δρόμο που διεισδύει στο οικόπεδο.

Το εκτεταμένο συγκρότημα Rabenhof, ακόμα και συγκριτικά με τα υπόλοιπα κοινοτικά προγράμματα κατοικιών στη Βιέννη, είναι ιδιαίτερα πράσινο, καθώς μόνο το 38 τοις εκατό του οικοπέδου

⁵ ZEDNICEK WALTER _ *Architektur des roten Wien*_ Bundesministerium fur Unterricht, Kunst und Kultur_ 2009_ σελ. 38

είναι κτισμένο, ενώ στο υπόλοιπο κυριαρχούν πάρκα και ελεύθερες εκτάσεις πρασίνου⁶.

Ελεύθεροι χώροι στο εσωτερικό του συγκροτήματος.

⁶ZEDNICEK WALTER _ *Architektur des roten Wien*_ Bundesministerium fur Unterricht, Kunst und Kultur_ 2009_ σελ. 38

Αξιολόγηση κτηρίου

- Σχέση με την πόλη

Το συγκρότημα τοποθετήθηκε σε ένα από τα παλαιότερα προάστια της Βιέννης σε στρατηγικό σημείο. Πιο συγκεκριμένα, βρίσκεται σχετικά κοντά στο κέντρο της πόλης και μεταξύ αρκετών πόλων έλξης εργαζόμενου πληθυσμού, δηλαδή ανάμεσα σε έναν τερματικό σταθμό φορτηγών στην νότια γραμμή τρένων της πόλης και στο κανάλι του Δούναβη.⁷

Στο βόρειο άκρο του, το Rabenhof γεφυρώνει την Rabengasse μέσω μιας μνημειώδους αψίδας, η οποία βρίσκεται στη βάση ενός από τα κτήρια κατοικιών.

⁷BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 292

Ανάμεσα στις επιμέρους αυλές του συγκροτήματος, διαγράφονται πεζοδρομημένα μονοπάτια, τα οποία τις συνδέουν με τους περιβάλλοντες δρόμους μέσα από αψιδωτά περάσματα και πύλες.

Παρατηρούμε, λοιπόν, πως το Rabenhof στην προσπάθειά του να ενταχθεί πλήρως στον ήδη υπάρχοντα αστικό ιστό, ενσωματώνει και πιθανόν διεκδικεί ορισμένα στοιχεία της πόλης. Δηλαδή, η Rabengasse καθώς και η Rudengasse, παρόλο που είναι στοιχεία της πόλης, διακόπτονται από το συγκρότημα και γίνονται κομμάτι του κοινοτικού του χώρου. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα το όριο ανάμεσα στο «μέσα» και στο «έξω» του συγκροτήματος να είναι αρκετά ασαφές. Έτσι το hof και η πόλη με προφανώς ίση διεκδίκηση για τον δημόσιο τομέα του δρόμου, συνενώνονται και γίνονται ένα⁸.

⁸BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 298

- **Σχέση δημοσίου και ιδιωτικού χώρου**

Ένα βασικό χαρακτηριστικό του Rabenhof είναι ότι υπάρχει σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στις ιδιωτικές, τις δημόσιες και τις ημιδημόσιες ζώνες. Κατά μήκος του δρόμου Rabengasse, μια πλίνθινη βάση προσδιορίζει την συγκεκριμένη ζώνη ως τη δημόσια, εμπορική και συλλογική καρδιά του συγκροτήματος⁹.

Στο εσωτερικό των αυλών, οι ισόγειες κοινοτικές εγκαταστάσεις (πλυντήρια, παιδικοί σταθμοί κτλ), οι οποίες αποτελούν την ημιδημόσια ζώνη του συγκροτήματος, είναι επίσης διαχωρισμένες από τη ζώνη κατοικιών με τον εξής τρόπο: η όψη των κτιρίων αλλάζει υλικό, ανάλογα με τη χρήση στο εσωτερικό του.

⁹BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 298

Πιο συγκεκριμένα, στη δημόσια ή ημιδημόσια ζώνη κυριαρχεί η πλινθοδομή, ενώ το ιδιωτικό τμήμα, το οποίο μάλιστα συνήθως ξεκινά από τους υψηλότερους ορόφους είναι ιδιαίτερα λιτό, με επιχρισμένες επιφάνειες.

Ακόμη, ο ιδιωτικός χώρος υποδηλώνεται από τα μπαλκόνια και τα παράθυρα σε τριγωνικές προεξοχές.

Στοιχεία από πλινθοδομή, τα οποία αποτελούν επιρροή από τη βόρειο Γερμανία, παρατηρούνται επίσης σε λεπτομέρειες από πόρτες εισόδων, σε κορνίζες και σε διακοσμητικά γωνιακά στοιχεία.¹⁰

¹⁰ ZEDNICEK WALTER_ *Architektur des roten Wien*_ Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur_ 2009_ σελ. 38

3.6 Leopold Winarsky Hof:

‘Το εσωστρεφές συγκρότημα’

Εισαγωγή.

Το Winarsky Hof κτίστηκε μεταξύ του 1924 και 1926 στη 10^η διοικητική περιφέρεια της Βιέννης. Το συγκεκριμένο Gemeindebau είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας πολλών σπουδαίων αρχιτεκτόνων της εποχής, οι οποίοι ανέλαβαν το σχεδιασμό του μέσω αρχιτεκτονικού διαγωνισμού.

Συγκεκριμένα, σχεδιάστηκε από τους: Peter Behrens, Josef Hoffmann, Josef Frank, Adolf Loos, Oskar Strnad, Oskar Wlach, Margarete Lihotzky, Karl Dirnhuber και Franz Schuster.¹

Πήρε το όνομά του από τον Winarsky Leopold (1873- 1915), τον πρώτο σοσιαλδημοκράτη σύμβουλο ενός διαμερίσματος της Βιέννης.²

¹BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 303

²<http://www.dasrotewien.at/winarskyhof.html>

Αρχιτεκτονική περιγραφή- Κτηριολογικό πρόγραμμα.

Πρόκειται για ένα πολυσύνθετο σύστημα κτηρίων μνημειακών διαστάσεων το οποίο χτίστηκε σε πολλές οικοδομικές φάσεις. Ανάμεσά στα κτήρια αναπτύσσονται τέσσερις εσωτερικές αυλές, διακοπτόμενες από έναν κεντρικό άξονα, την οδό Leystasse, η οποία λειτουργεί ως ραχοκοκαλιά του συνόλου του συγκροτήματος και διαπερνά τους κτηριακούς όγκους.

Το συγκρότημα καταλαμβάνει δύο οικοδομικά τετράγωνα και συνήθως θεωρείται ενιαίο με το ακριβώς απέναντι τριγωνικής κάτοψης Gemeindebau μικρότερων διαστάσεων, το Otto Haas Hof. Η κύρια είσοδος στο συγκρότημα γίνεται μέσω του κεντρικού άξονα, από όπου μάλιστα επιτρέπεται η διέλευση οχημάτων.

Γενική κάτοψη συγκροτήματος. Αριστερά το WinarskyHof και δεξιά το OttoHaasHof.

Βασικό χαρακτηριστικό για την οργάνωση του εξωτερικού χώρου είναι οι διαδοχικές αυλές (αρχή της «αυλής μέσα σε αυλή»), οι οποίες όμως, όντας μακρόστενες και εσωτερικές, στερούνται επαρκούς φωτισμού³.

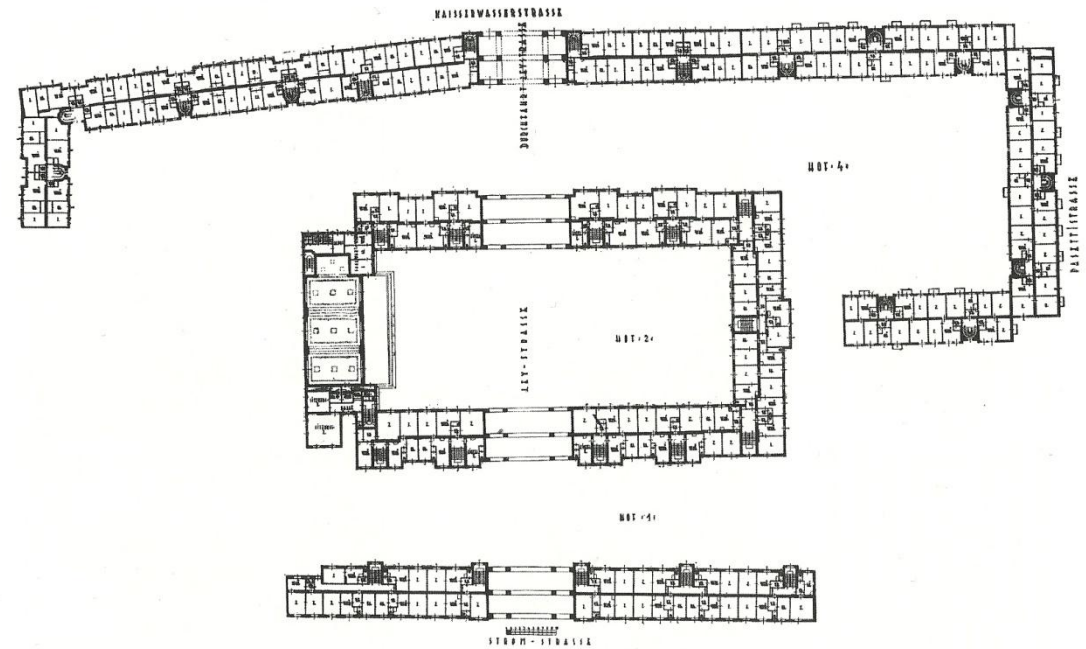
Στο συγκρότημα περιλαμβάνονται 760 διαμερίσματα και αρκετές αίθουσες δραστηριοτήτων όπως παιδικός σταθμός, αίθουσα συνεδριάσεων, ατελιέ, βιβλιοθήκη, στούντιο, σινεμά (Winarsky-Kino) εργαστήρια και μαγαζιά.⁴

Μακρόστενη εσωτερική αυλή στο Winarsky Hof.

³ZEDNICEK WALTER _ *Architektur des roten Wien*_ Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur_ 2009_ σελ. 180

⁴<http://www.dasrotewien.at/winarskyhof.html>

Κάτοψη συγκροτήματος.

Αξιολόγηση κτηρίου.

- Σχέση με την πόλη.

Ξεχωριστή σημασία για το συγκρότημα μελέτης έχει ο δρόμος που το διαπερνά και καθορίζει τη σχέση του με την πόλη.

Ωστόσο, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι, ενώ στα υπόλοιπα Gemeindebauten που μελετήσαμε η σύνδεση με την πόλη ήταν επιτυχής, στο συγκεκριμένο η προσπάθεια ένταξης στον αστικό ιστό μάλλον απέτυχε. Αυτό συμβαίνει επειδή διακρίνουμε σαφή διαχωρισμό ανάμεσα στο «μέσα» και στο «έξω», με καθορισμένα όρια μεταξύ του συγκροτήματος και της πόλης.⁵

Πιο συγκεκριμένα, οι αυλές του Winarsky Hof είναι απόλυτα εσωστρεφείς χωρίς περάσματα ή ανοίγματα προς την πόλη. Ακόμη, ο δρόμος που διαπερνά το συγκρότημα λειτουργεί περισσότερο ως “γρήγορο πέρασμα” χωρίς να έχει στόχο την εισαγωγή του επισκέπτη στις αυλές και στην “καρδιά” του συγκροτήματος.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό που δηλώνει την τάση εσωστρέφειας του Winarsky Hof, είναι η προσπάθεια των αρχιτεκτόνων να ακολουθήσουν πιστά την οικοδομική γραμμή. Έτσι, το εσωτερικό του συγκροτήματος, πέρα από το δρόμο Leystasse, δεν έχει κάποια άλλη οπτική φυγή ή σχέση με την πόλη.

Leystasse, “γρήγορο πέρασμα”.

Εσωστρεφής αυλή, έλλειψη οπτικών φυγών.

⁵BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 311

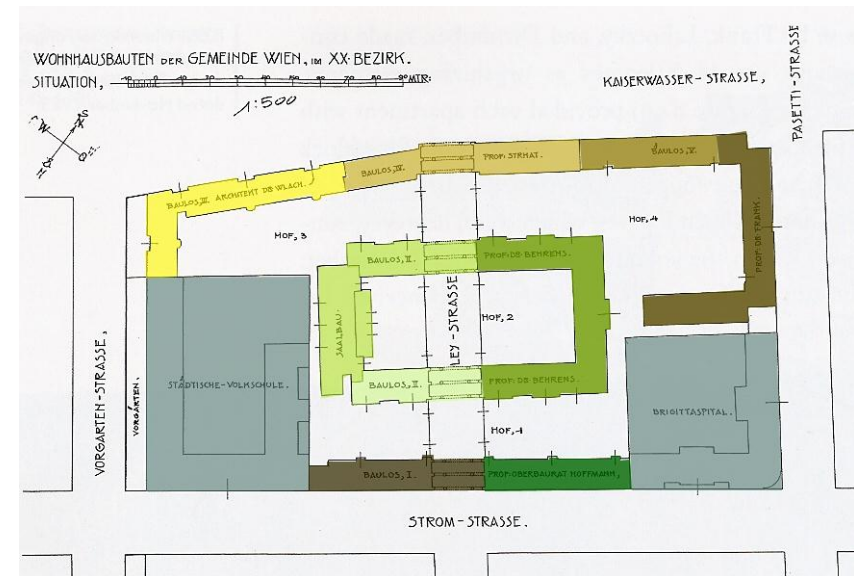
-Συνεργασία αρχιτεκτόνων.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, το συγκρότημα αυτό αποτελεί σύνθεση της δουλειάς πολλών σημαντικών για την εποχή αρχιτεκτόνων. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι δεν ακολουθήθηκαν κοινές σχεδιαστικές αρχές, αλλά ο κάθε ένας αποτύπωσε στο τμήμα κτηρίων που σχεδίασε τη δική του άποψη και τεχνοτροπία.

Behrens, Strnad, Wlach. Διακρίνεται η διαφορά μεταξύ των 2 κτηρίων εκατέρωθεν της εσωτερικής αυλής.

Το γεγονός αυτό οδήγησε στη δημιουργία ενός πολύπλοκου συγκροτήματος χωρίς συνοχή και ομοιογένεια που προκαλεί σύγχυση στον επισκέπτη, ο οποίος αναρωτιέται εάν όλα αυτά τα διαφορετικά μεταξύ τους στοιχεία αποτελούν μια ενότητα.

Κάτοψη συγκροτήματος. Διαφορετικό χρώμα για κάθε αρχιτέκτονα.

Παρόλο, δηλαδή που δούλεψαν για το ίδιο έργο αξιόλογοι αρχιτέκτονες, δεν υπήρξε ουσιαστική συνεργασία μεταξύ τους, γεγονός το οποίο γίνεται εύκολα αντιληπτό με μια γρήγορη μελέτη της ποικιλίας αρχιτεκτονικών χαρακτηριστικών:

Ξεκινώντας με τον Josef Frank, παρατηρούμε πως συνήθιζε να τοποθετεί σε κάθε διαμέρισμα από ένα μικρό εξώστη, αφαιρώντας τις γωνίες του κτηρίου προκειμένου να δημιουργηθούν οι εσοχές που φαίνονται στην επόμενη φωτογραφία.⁶

Josef Frank.

Ο Loos, με τη σειρά του, στο τμήμα που ανέλαβε δημιούργησε ένα πλέγμα από παράθυρα πάνω σε λιτές όψεις. Στην όψη του κτηρίου του που έχει θέα προς την αυλή, τοποθέτησε στενά κλιμακοστάσια που προεξέχουν από το κτήριο και το χωρίζουν σε ίσα τμήματα.⁷

Ο Wlach επιχείρησε να απλοποιήσει την συμπαγή μάζα του συνόλου χρησιμοποιώντας μικρής κλίμακας λεπτομέρειες στην

⁶BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 303

⁷BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 304

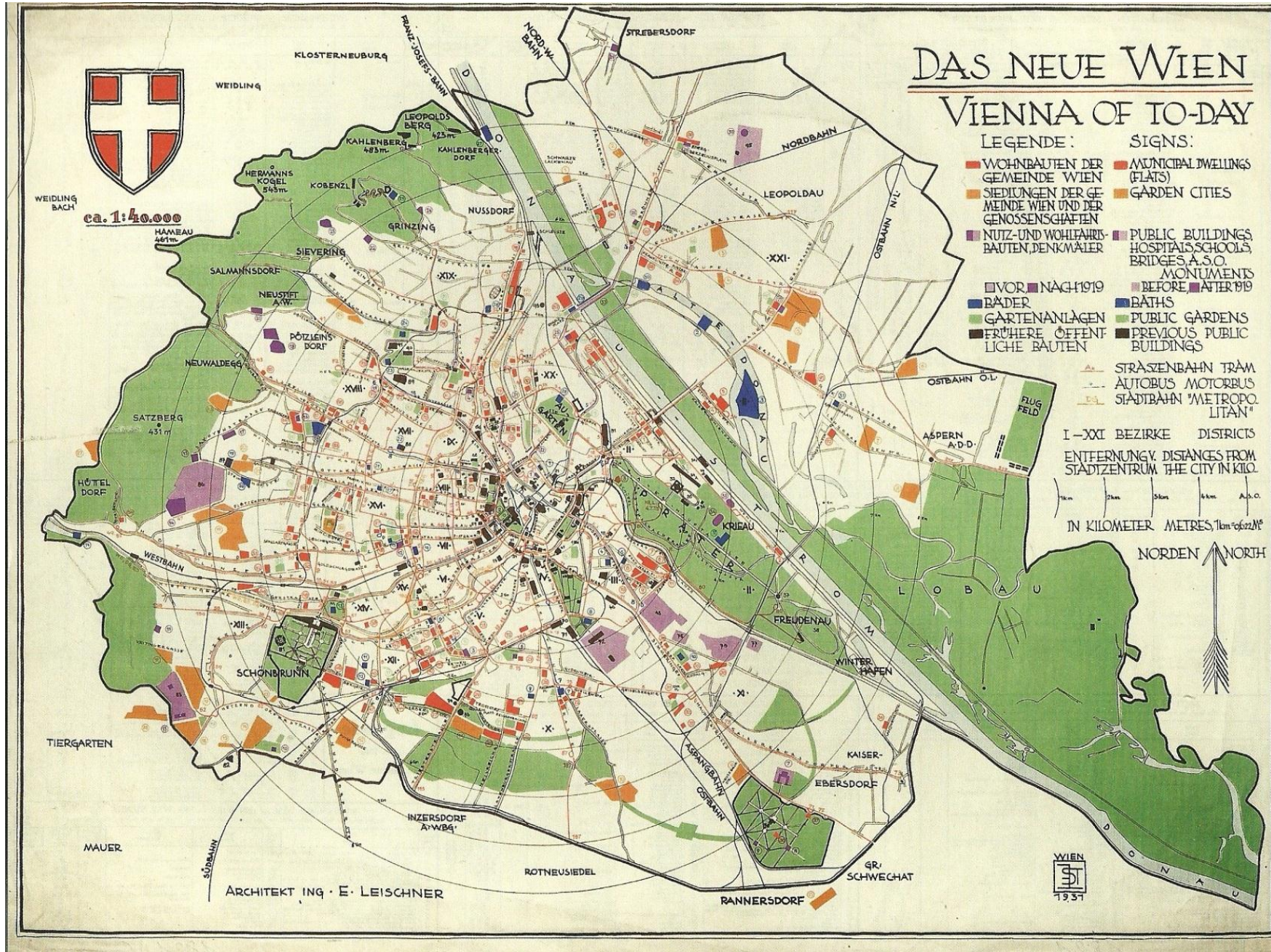
όψη. Επέλεξε μικρές υποχωρήσεις της όψης, χρωματιστά κουφώματα και οριζόντιες ρίγες για να την τεμαχίσει.

Τέλος, ο Behrens σχεδίασε ένα ορθογώνιο περιμετρικό συγκρότημα, το οποίο είναι αναμφισβήτητα το πιο αυτόνομο κτίσμα του Winarksyhof. Βρίσκεται στην αυλή και δεν είναι ορατό από τους εξωτερικούς δρόμους, εισάγοντας την λογική της αυλής μέσα σε αυλή. Ταυτόχρονα, ξέφυγε από τις αρχές των Gemeindebauten, σύμφωνα με τις οποίες η είσοδος του κτηρίου γίνεται μέσω της εσωτερικής αυλής. Επέλεξε, λοιπόν, να τοποθετήσει τις εισόδους του στην εξωτερική πλευρά της αυλής του.⁸

Behrens (αριστερά), Behrens με βιβλιοθήκη και υπάρχοντα κτήρια (δεξιά).

⁸BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 304-305

Χάρτης της πόλης με την τοποθεσία των Gemeindebauten.

4. Απόπειρα αποτίμησης του προγράμματος.

4.1 Οι συνέπειες του προγράμματος στέγασης την εποχή της 'Κόκκινης Βιέννης'.

Η «Κόκκινη Βιέννη» επέδρασε στην αρχιτεκτονική κατοίκησης του τόπου και τη διαμόρφωσε σε μεγάλο βαθμό. Το κατά πόσο η συμβολή τους ως δείγματα αρχιτεκτονικής μιας συγκεκριμένης εποχής και αντίληψης αποτιμάται θετικά, παραμένει ανοικτό ως ερώτημα. Όπως θα δούμε παρακάτω, ορισμένοι κριτικοί θεωρούν ότι τα κτήρια εκπλήρωσαν το σκοπό τους, ενώ άλλοι αντιθέτως επισημαίνουν τα αρνητικά τους, όχι τόσο λόγω των πιθανόν αδυναμιών του καθένα ξεχωριστά αλλά ως προς τις γενικότερες αρχές που έθεσαν.

Τα σημαντικότερα σημεία κριτικής που δέχτηκαν ήδη από την εποχή που δημιουργήθηκαν είναι τα εξής:

- Ήδη από την περίοδο κατασκευής των Gemeindebauten, οι πολιτικοί αντίπαλοι των σοσιαλιστών υποστήριζαν ότι ως ενοικιαστές επιλέγονται αποκλειστικά οι οπαδοί του κόμματος και

ψηφοφόροι με εξαίρεση τη συντριπτική μειοψηφία της τάξης του 1 έως 8%¹.

Ωστόσο, το αν οι οπαδοί τους λάμβαναν όντως ειδική μεταχείριση ενώ οι αντίπαλοι τους δεν γίνονταν δεκτοί στις κατοικίες, δεν πιστοποιείται πουθενά. Η απάντηση βέβαια των δημοτικών αρχών ήταν πως είναι φυσικό η πλειοψηφία των κάτοικων να υποστηρίζει το κόμμα που τους εξασφάλισε στέγη².

- Ένα επιπλέον επίπεδο κριτικής αφορά το ιδιαίτερα μικρό εσωτερικό των διαμερισμάτων. Το κάθε μέλος της οικογένειας είχε ελάχιστη ιδιωτικότητα, ενώ στις περιπτώσεις κοινών λουτρών η κατάσταση ήταν ακόμη δυσκολότερη. Όπως ήδη αναφέρθηκε, συχνά οι αρχιτέκτονες των Gemeindebauten κατηγορηθήκαν ότι θυσίαζαν το εσωτερικό του διαμερίσματος για χάρη της αρμονικής όψης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, η κατοικία να υποβαθμίζεται, με επιβάρυνση στην καθημερινότητα των ενοίκων.

Ωστόσο, αντιλαμβανόμαστε πως το μικρό μέγεθος ιδιωτικών χώρων ήταν ο μόνος τρόπος εξασφάλισης στέγης σε όσο το δυνατόν περισσότερες οικογένειες. Βέβαια, διακρίνουμε με την

¹ BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 148

² BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 149

πάροδο των χρόνων αναγνώριση του προβλήματος και προσπάθειες για επίλυση του, με την προσθήκη ολοένα και περισσότερων δωματίων σε αυτά.

- Όσον αφορά τη ζωή των ενοίκων, ο Philip Vas, κριτικός της εποχής αναφέρει: «Ο ενοικιαστής ζει σε συνθήκες υγιεινής, φτηνά, εξοικονομεί χρόνο και εργασία. Εν συντομία, *ως εργατικές κατοικίες είναι ιδανικές, ωστόσο η μέριμνα το έχει παρατραβήξει. Κυριολεκτικά, κάθε πρόκα στον τοίχο ελέγχεται από τις δημοτικές αρχές. Οι νόμοι τείνουν να καταστρέψουν την ευχαρίστηση, καθώς οι άνθρωποι ζουν σε ένα κτήριο όπου όλα γίνονται μηχανικά και η γραφειοκρατία έχει τον τελευταίο λόγο για το κάθε τι*³.

Επιπλέον, σύμφωνα με μαρτυρίες κατοίκων, το σύστημα ελέγχου και επίβλεψης ήταν καταπιεστικό. Για παράδειγμα, οι μοκέτες μπορούσαν να καθαριστούν και τα σκουπίδια να πεταχτούν μόνο σε συγκεκριμένες ώρες. Τα παιδιά δεν επιτρέπεται να παίξουν οπουδήποτε, παρά μόνο σε προκαθορισμένες περιοχές παιχνιδιού και συχνά τα επέπλητταν για παραγωγή θορύβου. Η χρήση των κοινών πλυντηρίων επιτρέπεται αποκλειστικά και μόνο από γυναίκες, ενώ ήταν αυστηρά ρυθμιζόμενη από άντρες επόπτες. Μάλιστα, κάθε νοικοκυριό είχε το δικαίωμα να χρησιμοποιήσει τα

³ BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 150

πλυντήρια μόνο μια συγκεκριμένη μέρα κάθε μήνα. Τα πρότυπα καθαριότητας και τάξης που επιβλήθηκαν, ήταν άγνωστα για τους ενοικιαστές, οι οποίοι ένιωθαν να αλλάζουν οι παραδοσιακές συνήθειες της μέσης αστικής τάξης⁴.

Βέβαια, αξιολογώντας την κατάσταση, παρά τη δυσαρέσκεια των κατοίκων η ύπαρξη οργάνωσης και ελέγχου σε υπερβολικό βαθμό ήταν προφανώς ο μόνος τρόπος να συνυπάρξει ομαλά ένας τόσο μεγάλος αριθμός ατόμων σε περιορισμένο χώρο.

- Ένα τελευταίο επίπεδο κριτικής αφορά τον τρόπο που τα κτήρια αυτά σχετίζονται με την πόλη. Πολλοί υποστήριξαν πως τα κολοσσιαία αυτά συγκροτήματα, δημιουργούν ένα φράγμα ανάμεσα στους κατοίκους τους και στην πόλη, διαμορφώνοντας ένα είδος «γκέτο».

Ωστόσο, όπως ήδη υποστηρίξαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, στοιχεία της πόλης όπως δρόμοι και πλατείες διεισδύουν στα περισσότερα *Gemeindebauten*, αποδεικνύοντας έτσι την ενότητά τους με την πόλη. Παράλληλα, τα συγκροτήματα μελέτης

⁴ BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999_ σελ. 150

αποτελούν ένα πλέγμα από δημόσιες, ημιδημόσιες και ιδιωτικές λειτουργίες απευθυνόμενες προς κάθε πολίτη.

Συνοψίζοντας, παρά τα αρνητικά στοιχεία που επισημαίνουν οι κριτικοί της εποχής, τα Gemeindebauten αναμφισβήτητα εκπλήρωσαν τον αρχικό στόχο τους, ο οποίος δεν ήταν άλλος από την κοινωνική αλλαγή και αντιμετώπιση του μεγάλου ζητήματος της στέγασης. Ο αρχικός λόγος δημιουργίας τους ήταν να φιλοξενήσουν εκατομμύρια αστέγων, με όσο το δυνατόν μικρότερο κόστος. Δεν μπορούμε λοιπόν να παραβλέψουμε πως το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, κατασκευάζοντας μέσα σε εξαιρετικά μικρό χρονικό διάστημα τεράστιες υπερκατασκευές, έλυσε με επιτυχία το πρωταρχικό πρόβλημα της Βιέννης.

Από αρχιτεκτονικής άποψης, οι αδυναμίες κυρίως στο λειτουργικό κομμάτι των κατόψεων είναι γεγονός, όμως τα εν λόγω συγκροτήματα έχουν πολλά ενδιαφέροντα μορφολογικά στοιχεία που τα καθιστούν άξια προς μελέτη.

Τέλος, το γεγονός ότι συνεχίζουν ακόμη και σήμερα να κατοικούνται και να επηρεάζουν την πόλη, όπως θα δούμε παρακάτω, παρόλο που σχεδιάστηκαν με βάση άλλα κοινωνικά δεδομένα, αποτελεί για εμάς απόδειξη πως πέτυχαν τον στόχο τους.

4.2 Τα κτήρια της «Κόκκινης Βιέννης» σήμερα

Τα κτήρια-σύμβολα της «Κόκκινης Βιέννης» συνεχίζουν να κατοικούνται μέχρι σήμερα, παρόλο που στα χρόνια που μεσολάβησαν πολλοί παράγοντες άλλαξαν. Τα ιστορικά αυτά συγκροτήματα κατοικίας κατάφεραν να επιβιώσουν και να εναρμονιστούν με την νέα καθημερινότητα της πόλης, αφομοιώνοντας με την πάροδο των χρόνων τις μεταβολές της κοινωνίας¹.

Η βασικότερη κοινωνική αλλαγή στη Βιέννη είναι η οικονομική ανάκαμψη συγκριτικά με την περίοδο του μεσοπολέμου και η επίλυση του προβλήματος στέγασης. Αυτό γίνεται αντιληπτό στην κατοικία, καθώς πλέον υπάρχει περιθώριο για άνεση χώρου και έχει δημιουργηθεί ανάγκη για μεγαλύτερα διαμερίσματα με περισσότερα δωμάτια και έπιπλα. Επομένως, συχνή είναι στις μέρες μας η ενοποίηση δύο ή και περισσότερων παλαιών διαμερισμάτων, με αποτέλεσμα η πλειοψηφία των συγκροτημάτων του μεσοπολέμου να στεγάζει σήμερα πολύ λιγότερα άτομα από όσα προβλέπονταν κατά την περίοδο κατασκευής της. Για παράδειγμα, το Karl Max Hof, ενώ σχεδιάστηκε για να καλύπτει τις ανάγκες 5.000-6.000 κατοίκων, στις μέρες μας στεγάζει μόνο 3.000 άτομα².

¹ WOLFGANG FÖRSTER_ *80 Years of Social Housing in Vienna*_ σελ. 15-16

² ZEDNICEK WALTER_ *Architektur des roten Wien*_ σελ.168

Μια ακόμη μεταβολή που επηρέασε τη μορφή της σημερινής κατοικίας είναι η άνοδος του επιπέδου μόρφωσης και η πολιτισμική ανάπτυξη των κατοίκων. Ως αποτέλεσμα, στις μέρες μας θεωρούνται πλέον αυτονόητες κάποιες παροχές που παλαιότερα αντιμετωπίζονταν ως “πολυτέλειες” , όπως για παράδειγμα η ενσωμάτωση τουαλέτας και λουτρού στο εσωτερικό κάθε διαμερίσματος και η ολοκληρωτική κατάργηση των κοινών μπάνιων. Ακόμη, στον χώρο κατοικίας θεωρείται πλέον απαραίτητος ο χώρος γραφείου και βιβλιοθήκης για μελέτη ή εργασία.

Ιδιαίτερης σημασίας ήταν φυσικά και η είσοδος της τεχνολογίας στην καθημερινότητα, η οποία έφερε αλλαγές όπως την εγκατάσταση ανελκυστήρων σε όλα τα Gemeindebauten, την εισαγωγή κεντρικής θέρμανσης, την προσθήκη θερμομόνωσης ή ηχομόνωσης όπου είναι απαραίτητο, την προσθήκη εξοπλισμού στις κουζίνες των διαμερισμάτων.

Προσθήκη
ανελκυστήρα

Είναι βέβαια εμφανές πως, επειδή τα κτίρια δε διέθεταν εξαρχής τις απαραίτητες προδιαγραφές για τέτοιου είδους εγκαταστάσεις, εξακολουθούν να υπάρχουν κάποια προβλήματα. Για παράδειγμα, η πόρτα του ανελκυστήρα τοποθετείται πολλές φορές στο μέσον του κλιμακοστασίου σε ένα είδος ημιώροφου, με αποτέλεσμα να υπάρχουν επιπλέον σκαλοπάτια για την είσοδο στο διαμέρισμα, γεγονός που καθιστά αδύνατη τη διαμονή ατόμων με κινητικές δυσκολίες.

Ακόμη, η μεταγενέστερη προσθήκη τουαλέτας στο εσωτερικό των διαμερισμάτων έχει δημιουργήσει πολυπλοκότητα στην κάτοψή τους.

Στο πλαίσιο ανάπτυξης της τεχνολογίας, κατά τη διάρκεια των χρόνων στην πόλη της Βιέννης τελειοποιήθηκε το δίκτυο δημόσιων μεταφορών, για τη διαμόρφωση του οποίου λήφθηκαν σημαντικά

υπόψη τα συγκροτήματα κατοικιών που μελετούμε. Έτσι, υπάρχουν πλέον στάσεις λεωφορείων, τραμ και μετρό σε πολύ κοντινή απόσταση από το κάθε ένα από αυτά (συχνά μάλιστα και ακριβώς έξω από τις εισόδους τους), καθιστώντας ιδιαίτερα εύκολη την πρόσβαση και συνδέοντάς τα με το κέντρο της πόλης.

Συχνά επίσης παρατηρούνται ποδηλατόδρομοι γειτονικών δρόμων να διατρέχουν τις εσωτερικές αυλές και τα πλακόστρωτα δρομάκια των superblocks, αντιμετωπίζοντας τον κοινοτικό τους χώρο ως δημόσιο και συμβάλλοντας έτσι στη σύνδεσή τους με την πόλη.

Μάλιστα, λόγω της διεύρυνσης της πόλης πέρα από τα παλιά της όρια αλλά και χάρη στο επαρκές δίκτυο μεταφορών της πόλης, οι περιοχές των εν λόγω συγκροτημάτων θεωρούνται αρκετά κεντρικές και όχι προάστια όπως αντιμετώπιζονταν την περίοδο κατασκευής τους.

Μια ακόμη μεταβολή που πρέπει να λάβουμε υπόψη είναι η αλλαγή στη νοοτροπία των κατοίκων, καθώς έχει χαθεί το κοινοτικό πνεύμα του παρελθόντος. Αυτό συμβαίνει επειδή πλέον τα συγκροτήματα αυτά δεν αποτελούν κέντρο εργατών αλλά -λόγω των χαμηλών ενοικίων τους- προσελκύουν κυρίως ηλικιωμένους, φοιτητές ή μετανάστες, δηλαδή άτομα από κοινωνικές ομάδες διαφορετικές μεταξύ τους, με άλλες απαιτήσεις, ανάγκες, τρόπο ζωής. Ίσως ακόμη η έλλειψη συλλογικότητας να οφείλεται στο πλαίσιο του γενικότερου κλίματος ανωνυμίας στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις.

Φεστιβάλ και χοροί συνηθίζονταν στον κοινοτικό χώρο των Gemeindebauten. Έντονο πνεύμα συλλογικότητας.

Η σημερινή ήρεμη καθημερινότητα. Ελάχιστες διαπροσωπικές σχέσεις.

Παρόλα αυτά γίνεται μια προσπάθεια για την ανάπτυξη δεσμών και επικοινωνίας μεταξύ των κατοίκων, παρά τη διαφορετικότητά τους, μέσα από τη διατήρηση πολλών κοινών δραστηριοτήτων στο εσωτερικό των συγκροτημάτων, καθώς και τη δημιουργία νέων χώρων πολιτισμού και συνάθροισης νέων στις κοινοτικές εγκαταστάσεις.

Για παράδειγμα, στο Rabenhof λειτουργεί θέατρο, γνωστό στη Βιέννη για τις συχνές παραστάσεις και συναυλίες του. Το Rabenhoftheater είναι ακόμη συνδεδεμένο με τις σοσιαλιστικές του ρίζες και στο πρόγραμμά του προσπαθεί να συμπεριλάβει καλλιτέχνες διαφορετικών εθνικών ομάδων. Επιπλέον, στο Karl Max Hof έχει δημιουργηθεί μουσείο για την ιστορία της «Κόκκινης Βιέννης», προκειμένου να μην ξεχαστεί το παρελθόν των ιστορικών αυτών κτηρίων.

Δεξιά:
Κοινοτικές δραστηριότητες στο εσωτερικό των Gemeindebauten για παιδιά και νέους.

Μερικές φορές η ηρεμία και μονοτονία των superblocks σπάει από κατοίκους που αφήνουν το προσωπικό τους στίγμα και αλλάζουν την όψη των συγκροτημάτων προσθέτοντας διακοσμητικά, πολύχρωμες τέντες, λουλούδια στα διαμερίσματα ή προσωπικά αντικείμενα στις κοινές αυλές.

Κατά τη διάρκεια της διαμονής μας στη Βιέννη επισκεφθήκαμε αρκετά από τα σοσιαλιστικά συγκροτήματα κατοικιών που βρίσκονται διάσπαρτα μέσα στην πόλη και ήταν εμφανές σε εμάς το κλίμα αποξένωσης και απομόνωσης των κατοίκων τους. Ήταν πιο δύσκολο από ότι νομίζαμε να προσεγγίσουμε τους κατοίκους, καθώς πολλοί μας αντιμετώπισαν με καχυποψία. Άλλοι βέβαια μας μίλησαν και μας αποκάλυψαν χρήσιμες πληροφορίες:

Κατά την περιήγησή μας στο **Leopold Winarksy Hof** συζητήσαμε με τον **Jürgen**, 60 ετών, ο οποίος κατοικεί στο συγκρότημα από παιδί και μοιράστηκε μαζί μας τους προβληματισμούς του:

«Οι συνθήκες ζωής έχουν αλλάξει τελείως. Φυσικά τα τελευταία χρόνια έχουν βελτιωθεί πολλά... Φανταστείτε πως παλιά δεν είχαμε καν θέρμανση! Όμως αυτά δεν μας πείραζαν! Θυμάμαι έντονα πως όλοι οι παιδικοί μου φίλοι έμεναν εδώ σε γειτονικά

διαμερίσματα και μαζί τρώγαμε, παίζαμε, μαζί κάναμε τα πάντα! Ήμασταν μια οικογένεια. Τώρα οι πιο πολλοί έχουν φύγει και τα διαμερίσματα δίνονται αλλού...

Αυτή τη στιγμή γνωρίζω ελάχιστους από τους γείτονές μου και πάλι με τους περισσότερους οι σχέσεις είναι τυπικές. Εδώ και μερικά χρόνια τα διαμερίσματα αυτά άρχισαν να παραχωρούνται και σε ξένους και έχουν ήδη εγκατασταθεί μόνο στο κτίριο του δικού μου διαμερίσματος 4-5 οικογένειες μεταναστών, οι οποίοι δεν μιλούν γερμανικά και με τους οποίους δεν μπορώ καν να συνεννοηθώ. Βέβαια, είναι λογικό γιατί οι νέοι Αυστριακοί δεν προτιμούν να μένουν εδώ, αφού θέλουν ακόμα περισσότερες ανέσεις, ανακαινισμένα, μεγαλύτερα διαμερίσματα... Ακόμη και η κόρη μου αρνείται να μείνει εδώ και προτιμά να πληρώνει περισσότερα σε ιδιωτικό διαμέρισμα στο κέντρο. Βέβαια εγώ και η γυναίκα μου προσπαθούμε να γνωρίζουμε τους ανθρώπους γύρω μας και μην φοβόμαστε να τους μιλήσουμε και να τους ανοίξουμε την πόρτα, για να μη χαθεί τελείως η γειτονιά που κάποτε υπήρχε.»

Φωτογραφικό υλικό από το διαμέρισμα του Jürgen

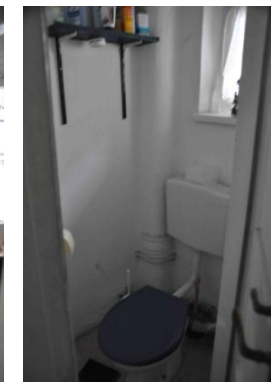
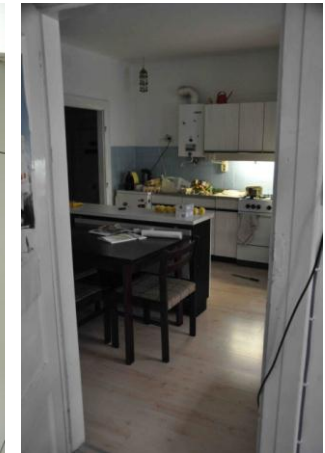

Η **Christina** , φοιτήτρια Αρχιτεκτονικής στο πανεπιστήμιο της Βιέννης και κάτοικος στο συγκρότημα **Reismannhof**, ήταν πρόθυμη όχι μόνο να μας μιλήσει αλλά και να μας δείξει το εσωτερικό του σπιτιού της, αναφέροντας τα εξής: « Μετακόμισα σε αυτό το διαμέρισμα πέρσι και θεωρώ τον εαυτό μου ιδιαίτερα τυχερό γι' αυτό. Βλέπετε, το ενοίκιο εδώ είναι πολύ φθηνότερο από ότι σε ιδιωτικές ιδιοκτησίες και το σπίτι αρκετά άνετο για μια φοιτήτρια. Έχει προκύψει από ενοποίηση δύο παλαιότερων διαμερισμάτων και είναι ανακαινισμένο. Παρόλο που το μπάνιο είναι μικρό με βολεύει, αφού μένω μόνη. Το μόνο που με ενοχλεί είναι η έλλειψη κεντρικής θέρμανσης, όμως έχω τοποθετήσει σόμπα με δικά μου έξοδα και σκέφτομαι να αγοράσω κλιματιστικό. Κάθε πρωί παίρνω το τραμ από τη στάση που βρίσκεται ακριβώς έξω από το σπίτι μου και με πάει μέσα σε 20 λεπτά απευθείας στο πανεπιστήμιο, που βρίσκεται στην Karlsplatz στο κέντρο της πόλης.»

Όταν τη ρωτήσαμε ποια διαδικασία ακολούθησε για να αποκτήσει αυτό το διαμέρισμα μας είπε τα εξής: «Η πλειοψηφία των διαμερισμάτων αυτού του είδους ανήκει στο κράτος, εκτός από κάποια που έχουν αγοραστεί από ιδιώτες. Για την απόκτηση των κρατικών, είναι απαραίτητη η αίτηση στο δήμο και ο χρόνος αναμονής είναι τουλάχιστον τρία χρόνια, καθώς τηρείται σειρά προτεραιότητας, ανάλογα με το εισόδημα, την ιδιότητα, την οικογενειακή κατάσταση κτλ.»

«Εγώ έκανα αίτηση αμέσως μόλις ξεκίνησα τις σπουδές μου, όμως χρειάστηκε αρκετός καιρός για να την κάνουν δεκτή και μέχρι τότε αναγκαζόμουν να συγκατοικώ σε ένα πολύ ακριβότερο διαμέρισμα, όπου με δυσκολία τα έβγαζα πέρα.»

Φωτογραφικό υλικό από το διαμέρισμα της Christina

4.3 Η επίδραση των *Gemeindebauten* στη σύγχρονη αρχιτεκτονική της πόλης

Η περίοδος της «Κόκκινης Βιέννης», παρόλο που διήρκησε μικρό χρονικό διάστημα, αποτελεί σημαντικό κομμάτι της ιστορίας της πόλης και την έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό, και στον τομέα της αρχιτεκτονικής.

Μια περιήγηση στα σύγχρονα συγκροτήματα κατοικιών της Βιέννης και η μελέτη των κατόψεών τους πιστοποιεί ότι έχουν διατηρηθεί πολλά από τα χαρακτηριστικά στοιχεία των σοσιαλιστικών *superblocks*, προσαρμοσμένα βέβαια στις νέες συνθήκες της εποχής. Πριν περάσουμε σε συγκεκριμένα παραδείγματα, αξίζει να αναφερθούν ορισμένες γενικές παρατηρήσεις.

Αρχικά, είναι χαρακτηριστικό πως στη Βιέννη έχει διατηρηθεί και στις μέρες μας η λογική της μαζικής κατοικίας. Παράγονται ακόμη μεγάλα συγκροτήματα σε αντίθεση με μεμονωμένες κατοικίες ή μικρότερης κλίμακας πολυκατοικίες που συναντάμε σε άλλες πόλεις. Αυτό συμβαίνει επειδή η πολιτική κοινωνικής στέγασης, παρόλο που διακόπηκε προσωρινά στην αυστριακή πρωτεύουσα κατά την περίοδο του φασισμού, μετά το 1945 συνεχίστηκε, χωρίς να έχει σταματήσει μέχρι σήμερα³. Παρατηρούμε επομένως πως το 60% των κατοίκων της Βιέννης διαμένει σε συγκροτήματα

³ WOLFGANG FÖRSTER_ *80 Years of Social Housing in Vienna_ σελ. 13-16*

κοινωνικών κατοικιών, ενώ μόνο το 1/3 της πόλης κατοικεί σε ιδιωτικές κατοικίες⁴.

Με άλλα λόγια, η στέγαση αντιμετωπίζεται στη Βιέννη ως δημόσια παροχή για πάνω από 8 δεκαετίες και οι κάτοικοι θεωρούν ότι είναι ευθύνη της πόλης να παρέχει οικονομικά προσιτή κατοικία σε όλους. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η Βιέννη έχει ανεξάρτητους νόμους και πολιτικές από την υπόλοιπη Αυστρία. Σήμερα, το “Τμήμα Στέγασης και Αστικής Ανανέωσης” της πόλης, είναι υπεύθυνο για την επιδότηση της κατασκευής περίπου πέντε χιλιάδων νέων διαμερισμάτων κάθε χρόνο, καθώς επίσης και για την εφαρμογή του μεγαλύτερου προγράμματος στην Ευρώπη “αποκατάστασης στέγασης και αστικής ανανέωσης”. Το ίδιο τμήμα αναλαμβάνει τη διαχείριση περισσότερων από 220.000 διαμερισμάτων, το οποία ανήκουν στην ίδια την πόλη. Βασικοί στόχοι του είναι η βελτίωση των σχεδιαστικών και οικολογικών ποιοτήτων και η παροχή επιχορηγήσεων σε νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος⁵.

Σύγχρονο συγκρότημα κατοικιών στη Βιέννη, Wohnen am Park (2009)

⁴ THE ARCHITECTS NEWSPAPER_ *Roundtable, housing in Vienna*

⁵ <http://www.wien.gv.at/english/housing/promotion/>

Στην πόλη της Βιέννης κτίζονται πολλά συγκροτήματα κατοικιών με λειτουργικά προγράμματα που περιλαμβάνουν και άλλες χρήσεις. Τα περισσότερα σύγχρονα συγκροτήματα κατοικιών, είτε δημόσια είτε ιδιωτικά, περιλαμβάνουν και κτήρια ή τμήματα κτηρίων με άλλες χρήσεις όπως γραφεία, φοιτητικές εστίες ή ακόμη και σχολεία. Το ίδιο συνέβαινε και κατά την περίοδο της «Κόκκινης Βιέννης», με μόνη διαφορά πως, ενώ τότε οι παροχές των εσωτερικών εγκαταστάσεων αφορούσαν κυρίως την εργατική τάξη και ήταν συνήθως δωρεάν, σήμερα αυτές αναφέρονται σε κάθε κάτοικο της πόλης που έχει την οικονομική δυνατότητα να ανταπεξέλθει στην αγορά.

Τυπολογικά, στη γενική κάτοψη των συγκροτημάτων, κυριαρχεί και πάλι η έννοια της εσωτερικής αυλής, περιμετρικά της οποίας διαμορφώνεται η υπόλοιπη κατασκευή. Επιπλέον, η αντιμετώπιση του οικοδομικού τετραγώνου ακολουθεί και πάλι την ίδια λογική, καταλαμβάνοντας συνήθως πάνω από δύο συνεχή οικόπεδα και δημιουργώντας κτήρια μεγάλης κλίμακας. Στις μέρες μας, όπως συνέβαινε και παλαιότερα, είναι συχνή η αποκατάσταση παλαιών κτηρίων εργοστασίων ή και κτηρίων εκκλησιαστικής περιουσίας και η μετατροπή τους σε κτήρια κατοικίας.

Ωστόσο, η επιρροή που έχουν ασκήσει τα Gemeindebauten στην σύγχρονη αρχιτεκτονική της Βιέννης, εντοπίζεται κυρίως στην εξωτερική δομή των κτιρίων και τη γενικότερη λειτουργία τους, καθώς παρατηρείται μεγάλη διαφορά στην τυπολογία και το

μέγεθος των εσωτερικών των διαμερισμάτων. Αυτά έχουν πάψει να απευθύνονται στην εργατική τάξη και να στοχεύουν μόνο στην κάλυψη των βασικών αναγκών. Αντίθετα, είναι ιδιαίτερα ευρύχωρα, με πολλές ανέσεις και με έμφαση στην αισθητική του χώρου.

Εσωτερική αυλή σύγχρονου συγκροτήματος κατοικιών

Είναι απαραίτητο να διευκρινιστεί ότι τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά δεν εμφανίστηκαν, βέβαια, για πρώτη φορά στις σοσιαλιστικές κατασκευές, αντιθέτως, πολλά από αυτά συναντώνται στις κοινωνικές κατοικίες άλλων περιοχών του κόσμου ή ακόμη και σε δείγματα αρχιτεκτονικής του παρελθόντος. Παρά το γεγονός αυτό, θεωρούμε πως οι σύγχρονες κατασκευές της αυστριακής πρωτεύουσας έχουν επηρεαστεί σε ένα βαθμό από την χαρακτηριστική για την ιστορία της πόλης εποχή της «Κόκκινης Βιέννης».

Παραδείγματα σύγχρονων κατασκευών επηρεασμένων από την «Κόκκινη Βιέννη»

LAXENBURGER STRASSE

Συγκρότημα κατοικιών

1998–2001

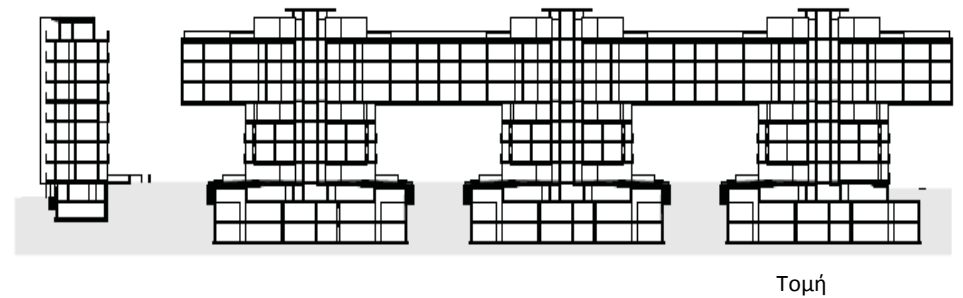
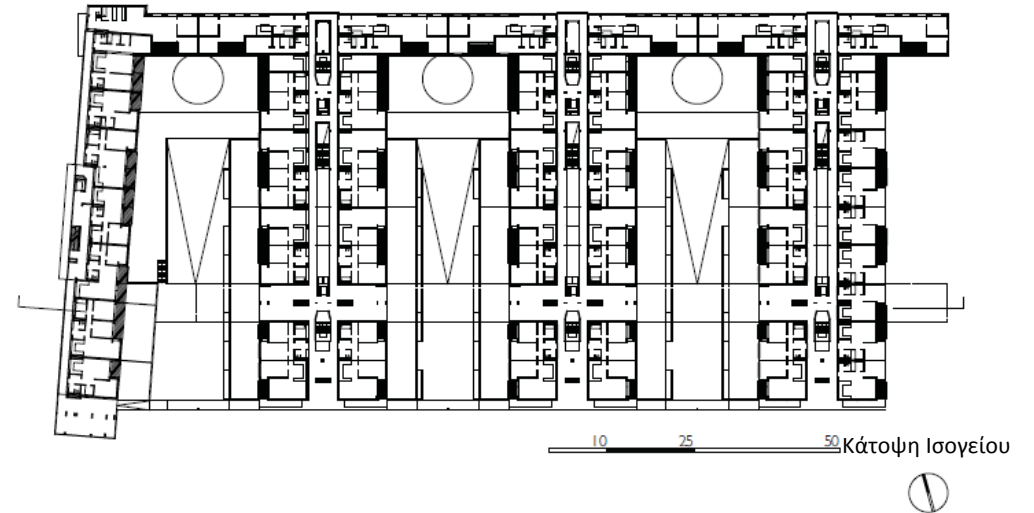
Laxenburger Strasse 133-135, 1100 Βιέννη

Το συγκεκριμένο κτηριακό συγκρότημα περιλαμβάνει 400 διαμερίσματα. Βασικό χαρακτηριστικό του αποτελεί η ροή της μετάβασης από τον δημόσιο στον ιδιωτικό χώρο. Το συγκρότημα αποτελείται από τρεις υποενότητες με κεντρικά αίθρια τα οποία περικλείονται από το οκτώροφο κτίσμα⁶.

Το κτίσμα αυτό στον νότο διαπερνάται από μια τριώροφη κατασκευή στην στάθμη του πέμπτου ορόφου, η οποία προεξέχει.

⁶ ARCHITEKTURZENTRUM WIEN_ *Housing in Vienna – Innovative, Social and Ecological*_ 2008 σελ. 92-93

Το αποτέλεσμα, όπως διακρίνεται στην τομή, δημιουργεί την αίσθηση πύλης εισόδου προς το αίθριο και θυμίζει τις αντίστοιχες σοσιαλιστικές κατασκευές.

Αντιστοιχία στις πύλες του Gemeindebau (αριστερά, Reismannhof) και του σύγχρονου κτίσματος (δεξιά).

Παράλληλα, τα αίθρια, παρόλο που βρίσκονται στο «εσωτερικό» του συγκροτήματος, αποτελούν ενδιάμεσο χώρο διασύνδεσης μεταξύ των ιδιωτικών διαμερισμάτων και του δημόσιου χώρου της πόλης⁷.

Η γραμμική κάτοψη, ο τύπος του ιστορικού βιεννέζικου hof, οι μνημειώδεις διαστάσεις και τα ασαφή σύνορα μεταξύ κοινοτικού και δημόσιου χώρου αποτελούν στοιχεία δανεισμένα από την παράδοση της Βιέννης.

⁷ ARCHITEKTURZENTRUM WIEN_ *Housing in Vienna – Innovative, Social and Ecological*_ 2008_ σελ. 92-93

KABELWERK

2002–2007

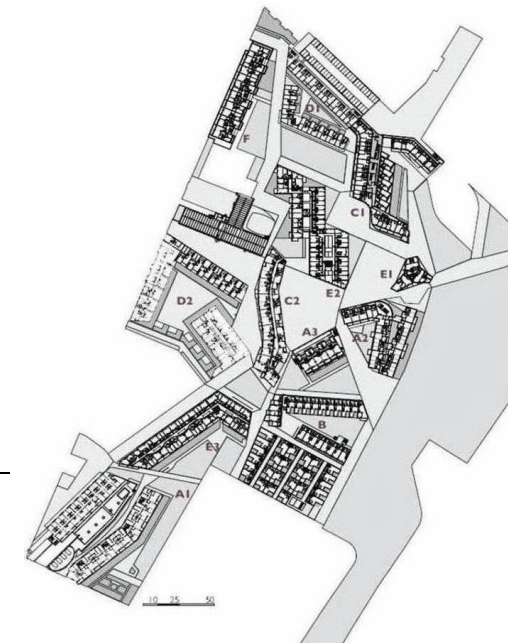
Oswaldgasse 33, 1120 Vienna

Στην περιοχή Kabelwerk, στη 12^η διοικητική περιφέρεια της Βιέννης (Meidling) κατασκευάστηκε πρόσφατα ένα νέο κτηριακό συγκρότημα στη θέση παλαιού εργοστασίου καλωδίων.⁸

Το σύνολο της περιοχής χαρακτηρίζεται από την απουσία κυκλοφορίας αυτοκίνητου και στη διάθεση των κατοίκων υπάρχουν πολλοί χώροι κοινωνικής ζωής όπως πλατείες, εγκαταστάσεις για πολιτιστικές δραστηριότητες, πισίνα, δημόσιο πάρκο⁹.

Στο συγκρότημα διακρίνεται ένα μείγμα διαφορετικής κατηγορίας χώρων και τύπων αρχιτεκτονικής με μονώροφα αλλά και πολυώροφα κτήρια. Περιλαμβάνει περίπου 1000

⁸ www.kabelwerk.at
⁹ BUCHNER HERBERT_ *Kabelwerk Der Stand der Dinge_ Stadtentwicklung Wien_ 2004_ σελ.123*

Γενική κάτοψη

διαμερίσματα όπως και καταστήματα, εστιατόρια, γραφεία, παιδικούς σταθμούς. Ιδιαίτερα χρήσιμη για τους κατοίκους είναι η απευθείας πρόσβαση σε δύο σταθμούς μετρό¹⁰.

Σε σχέση με το παρελθόν είναι εδώ εμφανές, πως λίγα πράγματα έχουν αλλάξει στο κτηριολογικό πρόγραμμα και στη σχεδιαστική προσέγγιση τέτοιων μεγάλων εγκαταστάσεων. Μας είναι ήδη γνωστή η ιδέα της «πόλης μέσα στην πόλη» που οι σοσιαλδημοκράτες εισήγαγαν για πρώτη φορά στην πόλη της Βιέννης και η οποία από τότε φαίνεται συνεχίζει να καλύπτει τους κατοίκους μέχρι και σήμερα.

Κοινοτικοί χώροι, ενσωματωμένες πλατείες, δρόμοι, περάσματα αποτελούν γνώριμα στοιχεία που συναντώνται εδώ. Οι ελεύθεροι χώροι πρασίνου βρίσκονται σε αφθονία και αποτελούν χώρους ιδιωτικούς αλλά ταυτοχρόνως και συλλογικών δραστηριοτήτων, οργανώνοντας γύρω τους τις κατοικίες.

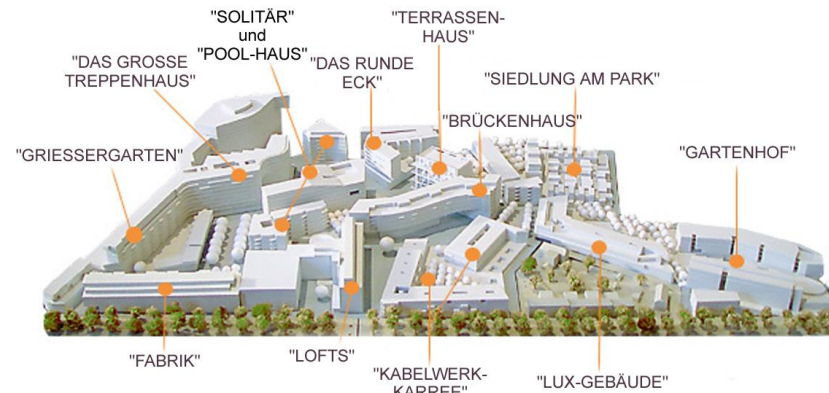
Όσον αφορά στο εσωτερικό του συγκροτήματος, υπάρχουν διαμερίσματα ποικιλίας μεγεθών και πολλές κοινόχρηστες εγκαταστάσεις.

Εσωτερικές αυλές στο Kabelwerk

Κοινόχρηστες εγκαταστάσεις . Αίθουσα πλυντηρίων.

Εσωτερικό διαμέρισμα, ιδιαίτερα μικρού μεγέθους

¹⁰ BUCHNER HERBERT_ Kabelwerk
Der Stand der Dinge_
Stadtentwicklung Wien_ 2004_
σελ.124-153

Στην ίδια κατηγορία της «πόλης μέσα στην πόλη» ανήκουν και τα δύο επόμενα παραδείγματα. Η διαφορά είναι πως και στα δύο κυριαρχεί μια μεγάλη εσωτερική αυλή που αποτελεί τον πυρήνα και οργανώνει γύρω της ολόκληρο τον σχεδιασμό.

ORASTEIG

2005–2009

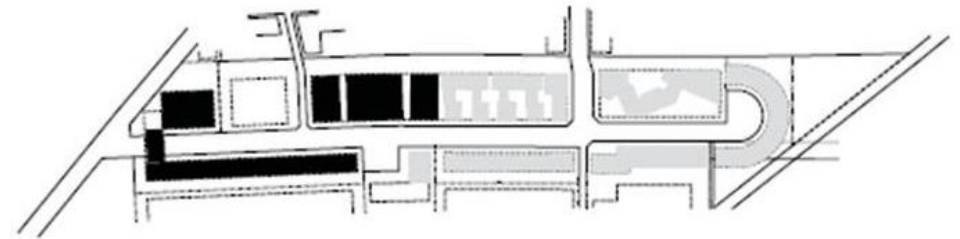
Edi-Finger-Strasse/Luckenschwemmgasse,
1210 Vienna

Το πρώτο παράδειγμα βρίσκεται στα προάστια της Βιέννης και πρόκειται για ένα αραιοδομημένο συγκρότημα με περίπου 430 κατοικίες. Είναι αποτέλεσμα ενός αρχιτεκτονικού διαγωνισμού βασισμένου στο θέμα του «νέου κινήματος εγκατάστασης»¹¹.

Τρεις χαμηλές ομάδες κτηρίων καθορίζουν μια κεντρική πλατεία με στόχο τη δημιουργία της αίσθησης γειτονιάς. Το σύστημα κίνησης είναι βασισμένο σε μικρές διαδρομές και στην προσπάθεια σύνδεσης διαφορετικών τύπων διαμερισμάτων. Ολόκληρη η περιοχή είναι σχεδιασμένη ώστε στο μεγαλύτερο τμήμα της να μην κυκλοφορούν αυτοκίνητα, επιτρέποντας έτσι τη δημιουργία διαφόρων ειδών κοινοτικών και πράσινων περιοχών. Η διαχείριση των κοινοτικών χώρων γίνεται από τους ίδιους τους κατοίκους. Ακολουθώντας την παράδοση του κλασικού μοντέλου ανάπτυξης στην αστική περιφέρεια του 1920, οι ενοικιαστές έχουν στη διάθεσή τους παρτέρια για φύτευση¹².

¹¹ <http://www.raum-komm.at>

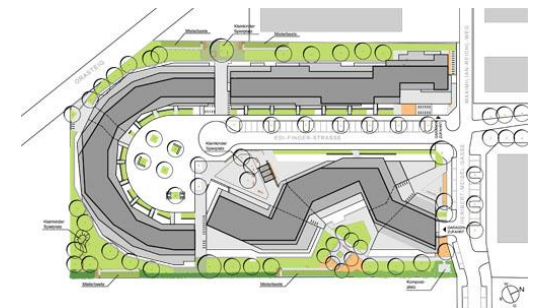
¹² ARCHITEKTURZENTRUM WIEN_ *Housing in Vienna – Innovative, Social and Ecological*_ 2008_ σελ. 52-57

Γενική κάτοψη

Όψη

Εσωτερική αυλή του συγκροτήματος (φωτογραφία και κάτοψη)

**FRAUEN-WERK-STADT I
(MARGARETTE SCHUTTE LIHOTZKY HOF)
1993–1997**

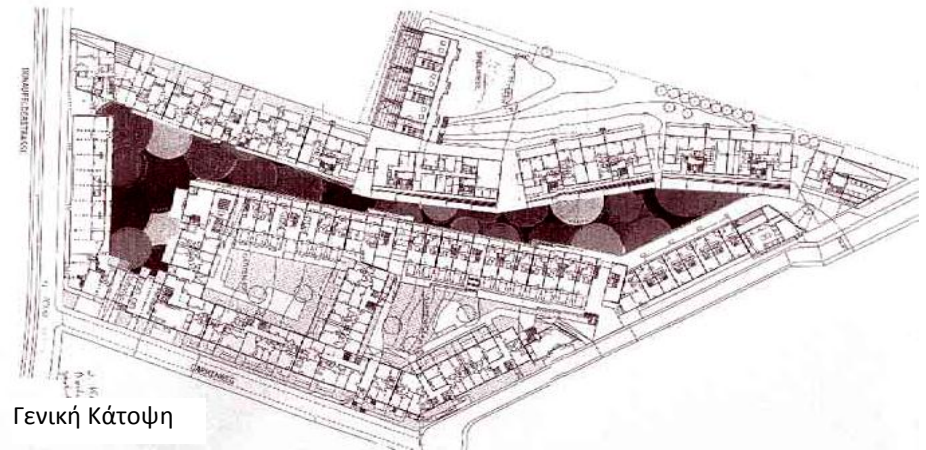
Donaufelder Strasse 97/Carminweg 6,
1210 Vienna

Το δεύτερο παράδειγμα αποτελεί έργο του “Γραφείου Γυναικών της Πόλης της Βιέννης” και είναι σχεδιασμένο για να εξυπηρετεί κυρίως ανάγκες γυναικών.

Το συγκρότημα περιλαμβάνει 360 διαμερίσματα, έναν παιδικό σταθμό, κέντρο επικοινωνιών, διαμερίσματα για άτομα με ειδικές ανάγκες καθώς και για ηλικιωμένους και καταστήματα κατά μήκος της Donaufelder Strasse¹³.

Η αρχική σχεδιαστική ιδέα βασίζεται στη δημιουργία του κοινοτικού χώρου υπό τη μορφή δημόσιου περάσματος μέσα στην περιοχή των νέων κατοικιών.

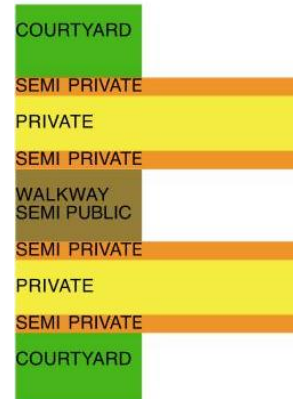
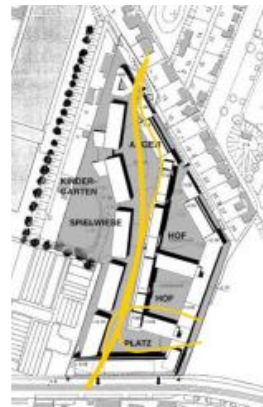
Αυτός ο ενεργός χώρος κυκλοφορίας δίνει ευκαιρίες για συμπτωματικές συναντήσεις, όπου μπορούν να αναπτυχθούν δημόσιες, ιδιωτικές ή ημιιδιωτικές δράσεις¹⁴.

Γενική Κάτοψη

Παράλληλα, επιδιώχθηκε η σύνδεση μέρους των κατοικιών με τον αστικό δρόμο προκειμένου να μην αποκοπεί το όλο συγκρότημα από τη δημόσια ζωή και τα μέσα μεταφοράς.

Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στην παροχή επαρκούς φυσικού φωτός στις περιοχές κίνησης, δίνοντας στα διαμερίσματα ποικιλία θεάσεων.

Σχέδια αρχικής ιδέας που αφορούν την κίνηση και το βαθμό ιδιωτικότητας στους χώρους του συγκροτήματος

Εσωτερική αυλή

¹³ ARCHITEKTURZENTRUM WIEN_ *Housing in Vienna – Innovative, Social and Ecological*_ 2008_ σελ. 36

¹⁴ <http://www.ullmannf.at/FWS/index.html>

5. Βιβλιογραφία

Βιβλία

- BLAU EVE_ *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*_ The MIT Press_ 1999
- WEIHSMANN HELMUT_ *Red Vienna : communal housing projects for the masses in Vienna under Socialdemocracy (1919-1934)*_ Wien : Ars Nova Media _ 1981
- BAUER LILLI, BAUER WERNER T. _ *Red Vienna, Waschsalon No.2*_ 2010
- WEIHSMANN HELMUT_ *Das rote Wien*_ Promedia Verlag_ 2002
- HISTORISCHES MUSEUM DER STADT WIEN_ *Das rote Wien 1918- 1934*_ Wien 1993
- TAYLOR & FRANCIS_ *Building Democracy: Community Architecture In The Inner Cities*_ Graham Towers_ 1995
- ZEDNICEK WALTER _ *Architektur des roten Wien*_ Bundesministerium fur Unterricht, Kunst und Kultur_ 2009
- POSCH WILFRIED_ *Die Wiener Gartenstadtbewegung*_ Edition Tusch_ 1981
- SCHORSKE CARL E. _ *Fin-De-Siècle Vienna: Politics and Culture*_ Press Syndicate of the University of Cambridge_ 1981
- ARCHITEKTURZENTRUM WIEN_ *Housing in Vienna – Innovative, Social and Ecological*_ 2008
- HB2_ *Housing density*_ SringerWienNewYork_ 2012

- WIEN, STADPLANUNG AND WIEN, ARCHITEKTURZENTRUM_ *Architecture in Vienna*_ Springer 1998
- BUCHNER HERBERT_ *Kabelwerk Der Stand der Dinge*_ Stadtentwicklung Wien_ 2004
- ΤΟΥΡΝΙΚΙΩΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ _ Εισαγωγή στη θεωρία της αρχιτεκτονικής, μια ιστορική επισκόπηση_ Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ_ 2008

Άρθρα

- ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ_ Βιέννη 2007: στο τελευταίο βαγόνι_ ΕΜΠ_ 2007-8
- ΜΠΟΥΤΣΙΚΑ ΕΛΕΝΗ _ Η κοινωνική κατοικία της κόκκινης Βιέννης_ Διάλεξη - Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο_ 2009.
- ΣΕΛΙΑΝΙΤΗ ΕΥΔΟΚΙΑ _ *Κόκκινη Βιέννη- IBA- Πατήσια: τρία παραδείγματα ήπιας παρέμβασης στην πόλη βάσει της ενοποίησης των ακαλύπτων χώρων των οικοδομικών τετραγώνων*_ Μεταπτυχιακή εργασία στα πλαίσια του μαθήματος: 'Περιβαλλοντικές συνιστώσες του σχεδιασμού και της οικιστικής ανάπτυξης'_ ΕΜΠ_ 2007
- CALVOCORESSI, RICHARD_ *Oskar Kokoschka, Red Vienna and the Education of the Child*_ Austrian Studies, Vol. 14, σελ. 215-226_ 2006
- BENISTON JUDITH _ *Culture and Politics in Red Vienna: Introduction*_ Austrian Studies, Vol. 14, σελ. 1-19_ 2006

- MADERTHANER, WOLFGANG_ *Austro-Marxism: Mass Culture and Anticipatory Socialism*_ Austrian Studies, Vol. 14, σελ. 21-36_ 2006
- TIMMS, EDWARD_ *School for Socialism: Karl Seitz and the Cultural Politics of Vienna*_ Austrian Studies, Vol. 14, σελ. 37-59_ 2006
- THE ARCHITECTS NEWSPAPER_ *Roundtable, housing in Vienna* διαθέσιμο σε <http://archpaper.com/news/articles.asp?id=6205>, 8/10/2012
- WOLFGANG FÖRSTER_ *80 Years of Social Housing in Vienna*_ διαθέσιμο σε <http://www.wien.gv.at/english/housing/promotion/pdf/socialhous.pdf> , 20/10/20012
- RUMPFHUBER ANDREAS, KOLMAYR GEORG, KLEIN MICHAEL_ *Preface: Red Vienna ... Forever?*_ University of Technology of Vienna_ Ιανουάριος 2011
- HAFNER HANS_ *Die Bautätigkeit der Gemeinde Wien auf dem Gebiete des Hochbaues in den Jahren nach dem Kriege*_ Österreichische Staatsdruckerei_ 1924
- Arbeiter- Zeitung_ 15 Οκτωβρίου 1924_ σελ. 7
- BLÜMEL MANFRED_ *Socialist Culture and Architecture in Twentieth-Century Vienna*_ University of Vienna and Center for Austrian Studies_ Δεκέμβριος 1994
- RUKSCHCIO, BURKHARDT, SCHACHEL ROLAND_ *Adolf Loos_ Leben und Werk*, Residenz Verlag_ 1982

- SIEDER REINHARD_ *Housing policy, Social Welfare and Family life in Red Vienna, 1919- 1934*_ Oral History 13_ 1985
- ΠΑΤΕΣΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ_ *Σχεδιάζοντας με την ιστορία*_ Το Βήμα, 20 Μαρτίου 2004

Ηλεκτρονικές πηγές

- www.dasrotewien.at
 - www.rabenhof.at
 - www.rotes-wien.at
 - www.e-architect.co.uk
 - www.wien.gv.at
 - www.historynet.com
 - www.wienerwohnen.at/wiener-gemeindebau.html
 - www.kabelwerk.at
 - www.raum-komm.at
 - www.ullmannf.at/FWS/index.html
- Οι φωτογραφίες είναι από προσωπικό αρχείο και από το επίσημο site της Κόκκινης Βιέννης: www.dasrotewien.at